

Värske Rõhk

kirjandusajakiri nr 12 / november 2007

Andra Teede
Kadi Põdersalu

Barthol Lo Meior
Tuuli Taul

Ats Parve

nduda
e

Intervjuu
Urmas Nimetuga

Brita Melts Tui Hirvest
Kaarel B. Väljamäe
Jim Ashilevist

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Lauri Eesmaa

Toimetajad: Matis Song, Triin Ploom

Kujundaja: Lilli-Krõõt Repnau

Keeletoimetaja: Triin Ploom

Kaastööd

LUULE: triin.ploom@va.ee

PROOSA: matis.song@va.ee

ARVUSTUSED ja ESSEED: lauri.eesmaa@va.ee

PILDID ja FOTOD: lilli.repnau@va.ee

Väljaandja

MTÜ Värske Rõhk

Vanemuise 19

Tartu 51014

Tel: 7 427 087

vr@va.ee

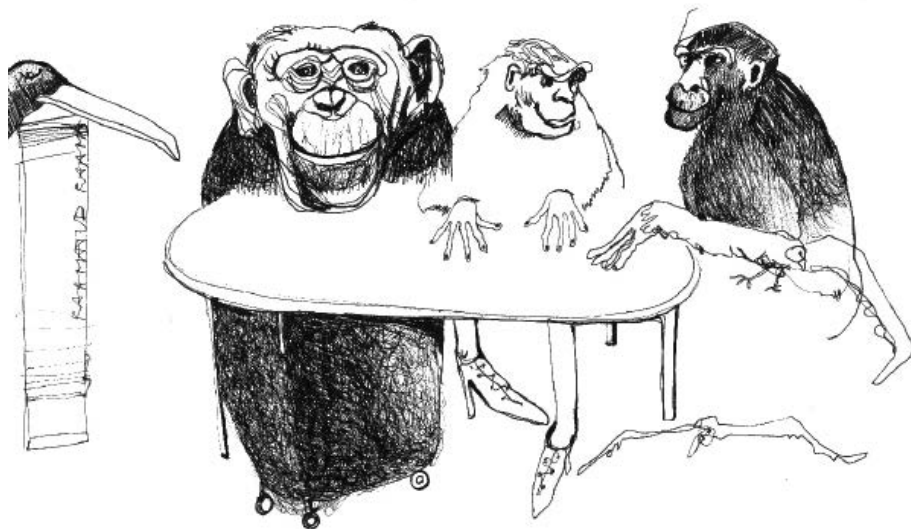
Tellimine

www.va.ee

Trükk

Triip

Suur Aitäh! Eesti Kunstiakadeemia Graafikaosakonnale.
Täname meeldiva koostöö eest Brittat, Eleriinu, Gerdat,
Kadrit, Katrinit ja Urmast.

EESTI KULTUURKAPITAL

Võõras hingas sügavalt sisse ja tõstis käed taeva poole.
„Ma ju tõepoolest kantsin need miljonid vasakule...“
(Tuuli Taul)

Noori autoreid / 2007

ANDRA TEEDE (19)

kolis koos sügisega Tartusse. Õpib Alma Materis käputäie geeniuste tiiva all kirjandust ja proovib vahelduseks üksinda hakkama saada. Oli nagu aeg. Peale hakkamasaamise uurib igapävaselt ahjukütmise saladusi, mängib ikka veel luuletajat ja on hakanud jatsu ja pärimusvärki armastama. / Ik 6–15

RASMUS MILLER (23):

“Kunst on tajunauding. Õeldud sõnadest ei saa enam taganeda, küll aga saab kunagi hiljem nendest avastada, et nende loomise hetkel olid sa prohvet. Sellist tunnet saab läbi elada ainult kunsti tehes. Kunst on nauding. Naudinguile vastanduvad kannatused. Naudingud ja kannatused moodustavad elu.” / Ik 18–21

KADI PÖDERSALU (26):

“Kui hing saab täis, hakkab kehast helisid välja voolama. Nad vormuvad ja väänlevad sõnuks, keerlevad kui lumehelbed, tantsisklevad. See on kripeldus, eelaimdus, ootus, energia, mis peab muunduma, saama materiaalseks, kombatavaks. Ka pilk on puudutus, pilguga saab sõnu puudutada, keelega katsuda.” / Ik 22–27

TRIIN RAHNU (24)

töötab Kuressaare Linnateatris valguskujundajana. Teatri kõrval meeldivad talle veel fotograafia, head filmid (Tykweri “Der Krieger und die Kaiserin” on eriti vaimustav!) ja raamatud (Heinsaar, Õunapuu, Henno, Elo Vee, Juhan Viiding, Baudelaire on kõige paremad!). Olgu teema milline tahes, kirjutades on loodus alati olemas, kui mitte mujal, siis vähemalt hinges ja ideepiltides.

/ Ik 30–33

KATRINA HELSTEIN (22)

“Sellel kevadel olin eriti intensiivselt olemas. On keegi, keda peaks selle eest tänama. Ilmselt ei saa ma seda silmast silma teha. Aga kui ta seda loeb. Siis ma tänan. Sa inspireerisid mind. Ma loodan, et ka mina sind.” Sellest see kõik, kofeiin keerutab ajusagaras oma kummalist tantsu. / Ik 34–39

KRISTIINA REMMEL (23)

Rõhu debütant Kristiina (23): „Suureks saada ma ei tahtnud, arvasin, et laps olla on lahedam. Vaatsin väiksena täiskasvanuid ja mõtlesin, et kas mina olen ka kunagi selline. Ega ma seda vist tegelikult ei uskunud. Ja mul oli õigus.“ Vabal ajal tegeleb avastamise, mõtlemise ja kehastumisega. Sellest Rõhust leiab kolm Kristiina miniatuuri.

/ Ik 40–43

TUULI TAUL (21)

Naljakas, et ühel aastal kestab sügis terve sügise, talve ja kevade, järgmisel võtavad porikuul kureparved kohalt ja ülejäämine on tehtud hoopis oma nägu. Kirjutaja istub aga ikka väikese akna taga, õlitab külmast rabedaid küüsi ning mõtleb vaheldumisi sentimentaaliatega välja uusi uskmataid aastaaegu. Kõõgilaul kaeulatuses hulbivad poolikus õunakompotis suured ja suuremad sõnad. Ja nooled hirmutavad.. / Ik 46–49

BARTHOL LO MEJOR (19)

on jultunud egotsentriline manipulaatorist interdistsiplinaarne kunstnik, kelle loomingut iseloomustab kriitilisus, nihe ja dekonstruktivism. Ta segab pop-iidoleid ja anti-iidoleid sürrealistliku ikonograafia ning dadaistliku hüperaktiivsusega. Tekstide mõistmise eelduseks on tema muusika tundmine, vahel võiks sulgeda ka silmad, nii jõuavad pildid paremini kohale. / Ik 50–51

MARI TAMMAR (19):

Viljandi Kultuuriakadeemias õppiv Mari (19) tunneb, et on pigem rahulikomas mullis mõtiskleja, kuigi sõbrad peavad teda avatuks, julgeks, jutukaks, energiliseks ja rõõmsameelseks väikeseks tüdrukuks. Lemmiktegevuseks on kujunenud teejoomine "Viljandi kohvikus" kuigi siis tuleb võidelda süümeepiinadega, sest plokklööd ja torupill vajaksid ka harjutamist. Mari seekordse loo allikaks on vanad postkaardid. / Ik 52–55

NELE SALVESTE (23):

"Hammaste nokkimine on absoluutselt närve rahustav tegevus." / Ik 64–66

BRITA MELTS (23)

on kohvikruusiga Magister maitsekas ja tagasihoidlikus rohelises, keda võib leida istumas, vestlemas, liikumas või arutlemas alati eesrindlikult Tagareas, otsides võimalust sealt oma kindel sõna välja hõigata. Ilmsed lemmikud on teispäevased kirjanduskülastused, püsiväärtusega kultuur ja selle kõige kohal hõljuv Tartu vaim. / Ik 67–69

Kairi Kruus intervjuueerib sügise hakul novellikogu "Langemine alla nulli" avaldanud noort novelli- ja filmitalenti **URMAS NIMETUT**. Filmindus ja kirjandus käivad käsikäes, ja kuidas muidu nad käia saaksidki. / Ik 56–63

KADI SOOP (18)

on Tartu Tamme Gümnaasiumi abiturient. Ta on kirjutanud kogu oma teadliku elu, ja sugugi mitte pelgast kirjutamisvajadusest, vaid selleks, et inimesed mõistaksid. Kirjutamine annab meele- rahu. Kes temast tulevikus saab, ei oska ta veel öelda, aga kirjutamisest ta ei loobu, sest see on ainuke asi, mida igavik unustada ei lase.

/ Ik 70–73

GRETA TAMOŠIUNAITE (21)

on õukonna Fotograaf maitsekas ja tagasihoidlikus rohelises, keda võib leida istumas, vestlemas, liikumas või arutlemas alati eesrindlikult Tagareas, otsides võimalust sealt oma kindel sõna välja hõigata. Ilmsed lemmikud on teispäevased kirjanduskülastused, püsiväärtusega kultuur ja selle kõige kohal hõljuv Tartu vaim. / Ik 74–75

ATS PARVE (20)

on noor Muhi kalamees. Igal hommikul kallab ta oma termose kuuma Alaskat täis ja läheb merele tuurasid pyydma. Vanad inimesed räägivad, et Ats olevat leitud valaskala keele alt. Täpsemad andmed puuduvad. / Ik 80–81

KAAREL B. VÄLJAMÄE (26)

vaatab, kuidas inimene kasvab. Helgematel hetkedel usub, et vastsündinud tite isa silma suunatud pilk võiks maailma ära päästa küll. Sõber Diana Leesalu ütleb, et Kaarli silme läbi muutuvad ka kõige igapäevasemad asjad nostalgiliseks. Ta oskab öelda ilusaid asju nii, et pole lame, labane ega nutune, vaid on itsitamapanevalt ja armsalt ilus. / Ik 76–79

Andra Teede

Jan Uuspõld tuli Tartusse
ja tema kõrval pole midagi hullu
need sada miljonit rebast
kes samuti tulid

sest Uuspõld on naljakas
lapsed väga pole
lällavad oma purjus vabadust
emme-issi juurest ära
akende taga kui mina mängin magamist

voodi lõhnab veel selle järele
keda öösiti unes näen
unedes elame mahajäetud majades
tegelikult elan (ainsus!)
sõbra põrandal
roheline madratsi peal
punaste linadega

Andra Teede tuli samuti Tartusse
tehke film – palun väga
ma võin kah naljakas olla

*

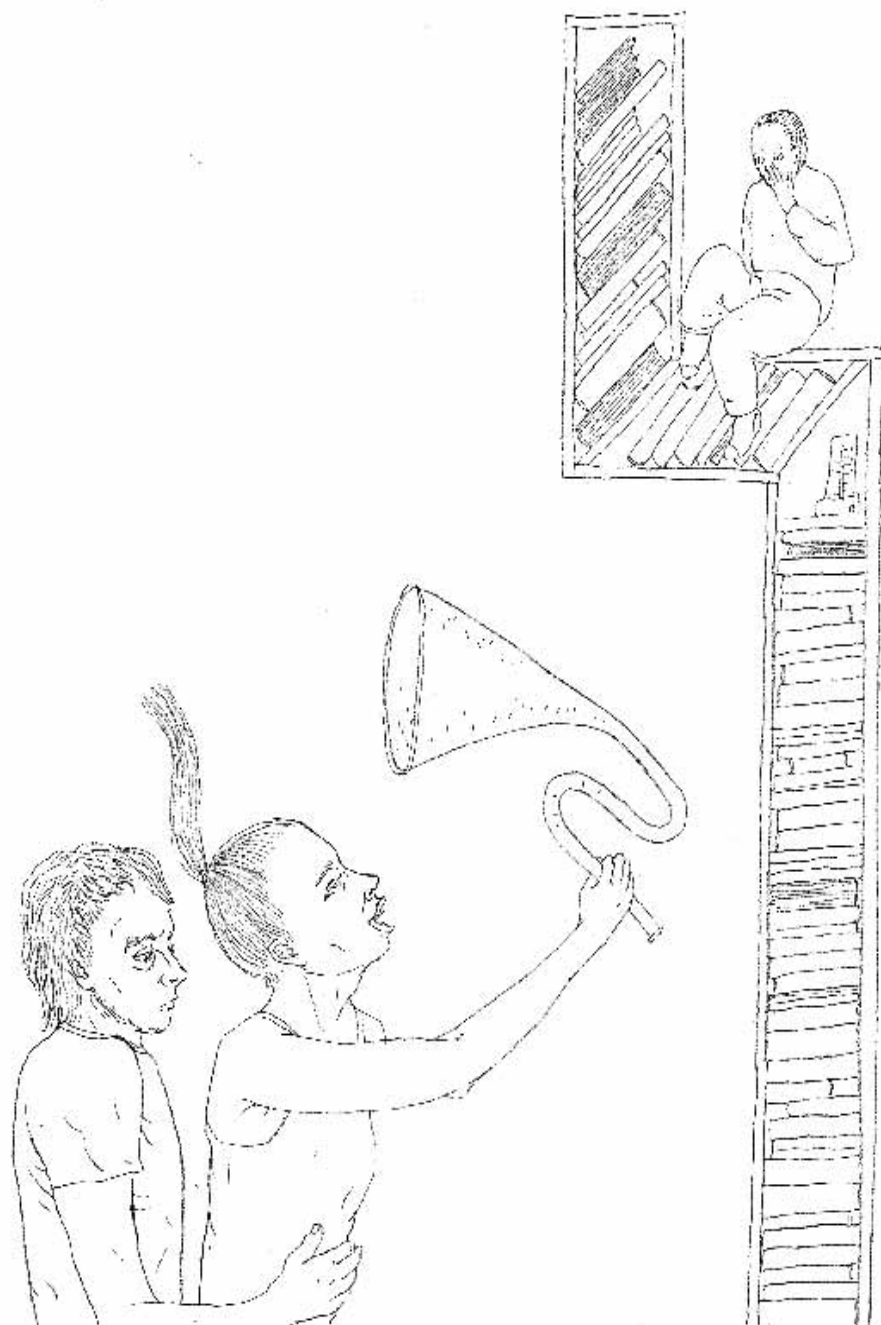
ma mõtlen: nad peaksid
elama kadriorus puust majas
suures hoovis mis oleks alati
kaetud koltunud lehtedega
ja linnusuplustiigis ujuks praht

nad peaksid suutma mitte käia tööl
raha ei oleks väga palju
aga aega see-eest kolme eluaja tarvis

laps oleks rahulik ja särasilmne
kui ta vahel harva öösiti röögiks
ei oskaks kumbki miskit väga teha
tammuksid pamp õlal mööda maja
näol väike õhetus silmad kohkund

ja elama peaksid nad kesk raamatuid
seksima vahel köögis
mängima vinüülplaatidelt saksa šlaagreid
mees norskaks vähe naisel oleks
blondid pehmed juuksed
ja nad teaksid mõnel hommikul

et kuigi me kunagi kohtunud pole
on nende olemasolu mulle tähtsam
kui kõik õed ja vennad vanaemad
valitsused armukesed sügisõhtud
palgapäevad kohvitassid
ilma peale kokku

kallis kui sa nüüd
ära sureksid lõpuks
laseksin neil sinu tuha
segada soolveega kahes kilekotis
ja need kotid endale
võltstissideks opereerida

nii oleksime igavesti koos
minu pluusi all
nagu ses haiges ameerika sarjas

istusime juunikuu rannas pingi peal
ta muretses oma uue kitarri pärast
ja uhkete kingade
et äkki saavad liivaseks

mina muretsesin päikese pärast
see ei tahtnud kuidagi hollivuudi etendada
ja kriiskavas oranžis sinisesse merre susiseda
sumbus hoopis lolli külma põhjamaalasena
meeter enne silmapiiri udumassi

ma olen laste saamisele mõtlema hakanud
ütles ta mu kõrval ja mina olin nõus
et olen kah mõelnud

ja kuigi see tõsi oli
ei saanud kuidagi mööda minna
tõsiasjast et inimestele
kes endagagi hakkama ei saa
ei annaks keegi lapsi

nagu pole lootust auto alla jääda
neil kes endale ise
kätt külge panna ei oska

Unt lasi kõigil kõigilt küsida
et kas sa armastad mind
vastused ei aidanud kunagi kedagi

Kundera seletas et aus suhe inimeste vahel
pole lihtsalt võimalik sest kaks erinevat aju
ei suuda nagunii mitte kunagi
samu olukordi samadena tõlgendada
üks mäletab ühte ja teine teist

Remarque tegi armastuse
ilusaks ja suurimaks
mööndusega et kohe kui üks uinub
ei tea ta teisest enam midagi
ja seetõttu pole tõelist lähedust olemas

pealegi tappis ta tavaliselt
kopsuhaiguse või tulirelvaga
kõik lahtised otsad

Atwood lõpetas oma armueepose
läbi lõigatud kõri ja automaadiga
Mitchell kasutas sõda ja
lauslollust

luuletajatest me ei räägigi
lõpuks on ikkagi üks igavikuline tõde
mis teeb kõik olematuks ja võimatuks
tegelikult abistav

pole midagi lihtsamat kui suunduda
raamatukogu poole
ja teada et traagikat pole vaja või pisaraid
kähiseval häälel taeva poole karjuda
lõpetage
vana nali ju

tol ööl laulis raadios tüdruk
keda olin vist kunagi
telekas näinud tukk koolutet

ega ta väga tarka juttu ei ajanud
kuskil kirjutati veel et
ta oli maganud oma produtsendiga

ja polnud kooli lõpetanud
keegi teine oli teda näinud
linna peal meik laiali purupurjus

huvitav kas see produtsent
vähemalt valetas et armastab teda
mõtlesin ja kes kirjutas selle laulu

kas see kirjutaja sai vähemalt
kuulsust ja kui palju raha
ja kas nad vähemalt valetasid tüdrukule

et ta on andekas ja kas ka ta ise
kuulis seda oma laulu raadios
tol ööl mil keegi võiks teda veel

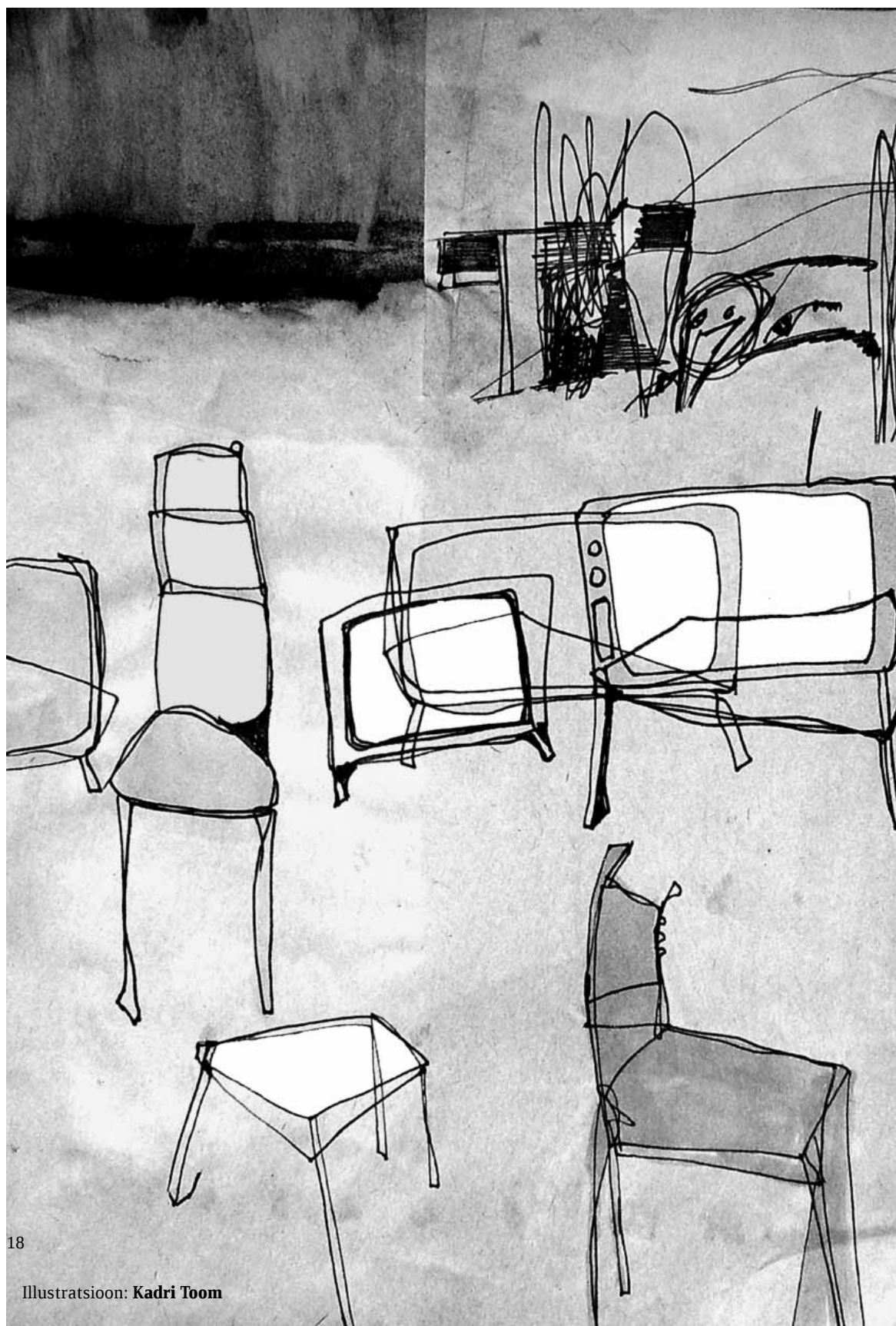
linna peal näha meik laiali purupurjus
ja kas ta on õnnelik nüüd ma mõtlen
kas vähemalt see tüdruk ise on

õnnelik kui tal on see laul mida
raadios mängitakse neil öödel
mil midagi pole muud teha

kui konnata linna peal
meil kõigil meik laiali ja
tukk koolutet purupurjus

Rasmus Miller

Alliksaare allikailt vabavärssi otsimas. Sinule

Mõnikord, kui kujutlen end kunstnikuks
Tahaksin sind kujutada kuubina –
Abstraktse armastuse asimuudina alasti molbertil
Kuumuusika kumas, kui tähed ei tähista ja valgus on vait,
Möödaks sind patuparsekites ja tõelusetollides,
Pärast seda, kui oleme viibinud õelusehotellides
Viitsimisveinist joobnuna, vabaks vaielnuna viisakustest ja võltsnaerust,
Kuid ikkagi kuulen su kõkutusi ja tulevikuturtsatusi mu tühisusest,
Meie mineviku mitteühisusest, üürikese üürilise vaikküsimustest
Ja saatan naerab kaa, teeb küüneviilikriginal aknalaua manikööri,
Kraabib mu maalilt mälestustekrüüli, manustab meeltemett,
mida hoopis hoidsin sinu jaoks.

Kuskil sünnib klassika.
Just praegu kirja said read,
mis muudavad maailma.
Paremaks? Halvemaks –
ei tea.
Kuskil sünnib klassika,
mida lugema veel
ei pea...
Ei täna, ei homme.
Üleeile ta sündis,
ja loeme ülehomme –
read, read
muudkui jooksevad:
Siin on me koht,
siin on me aeg,
me head, me vead,
lumekeerises maailm,
valge vaikus –
tsivilisatsiooni
vaikne uni
ja ajaloo haigutus –
minu sõnad,
langenud luuletuse
valge lumi,
nähtamatu klassika –
vaikus tühjal paberil,
aga müra minu peas
taas kinnitab:
Tean, tean...
Kuskil sünnib klassika
Aeg vormib aega
Võlg tuleb maksta
Tasutud peab saama
isaisade vaev

Ühel sügisõhtul
Lärmakas lokaalis
Linnavõlvide all
Kõitis mu meeli
Üks provintsineiu.
Silmad kui kastessed
Pihlakamarjad tal
Mind ainiti vaatas
Nii lihtsalt ja siiralt
Justkui napsu
asemel voolaks
Aeg klaasidesse
Haiget tegema.
Aga siis jäin
Hoopis mõtlema,
Millise maitsega
Võiks olla vein,
Mida kohe siin
Tahtnuksin villida
Hingele palsamiks
Neist kahest pisara-
Sest marjast.
Ei aimanud tookord
Maitsebuketti,
Sest omavahel
Polnud veel tuttavad.
Kuid. Iga päev
Maalin paberile
Hetke, mil kohtu-
Sime...
Ühel külmal õhtul
Vastikus baaris
Linnavõlvide all.
Oo, mu blondi-
Juukseline
Margarita.
Kingi luuleta-
Jale
veel üks
SÜGISBALL...

Kadi Põdersalu

kummuli kuu

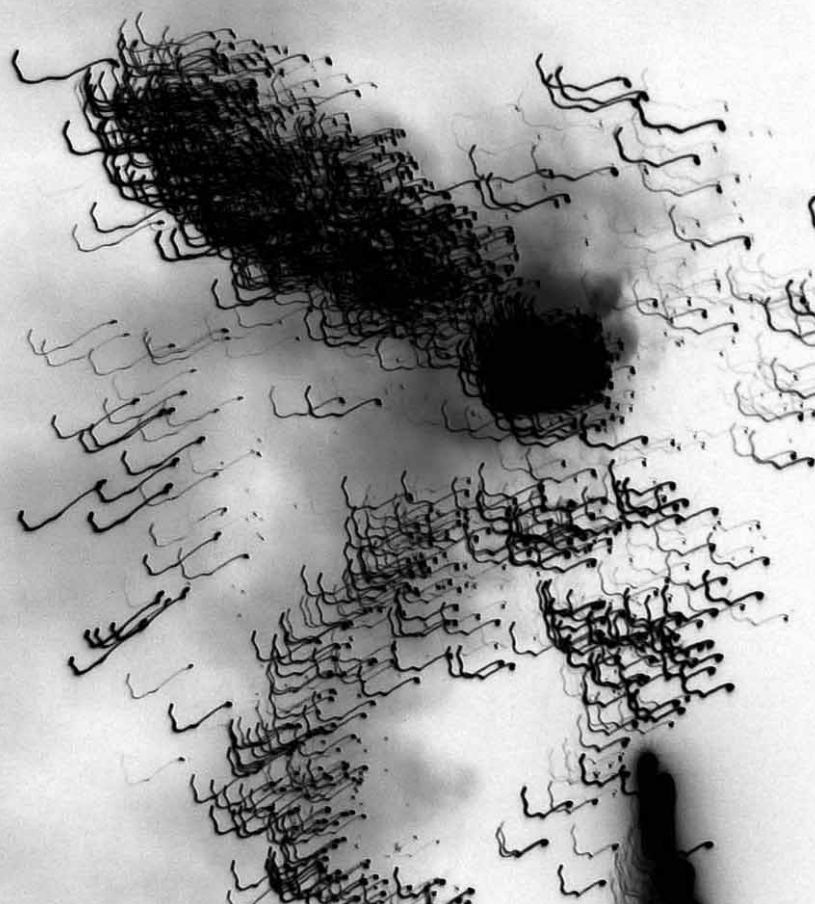
kriipsuke suu

kirjutab krõbedat külma

ta

taevasse

Jälgedes

Sinuga koos läbi talve,
kui lumi lööb näkku ja hanged
on pööraselt kõrged ja suured,
siis sõrmi, mis külmast on kanged
taas õhkavad soojaks su huuled.

Isegi siis, kui külm võtab ninast
ja tuul krõbekringleiks teeb pajud.
Isegi siis, kui hangedesinast
päris nabani läbi vajud.

Sinuga koos läbi talve,
ei ühtegi sammu jää maha,
vaid suman su jälgedes aina,
kuni lumi jääb seljataha.

Jääkristall

Kui saabus õhtu selge, klaar
ja öösel äkki sadas maha lumi,
lookas lumeraskusest me õuel vana valge klaar,
söödud puust mil ammu õunte valkjas jumi.

Jah, ühel päeval tuli äkki lumi,
langes alles kuldseis lehis puule,
lauges langemises kiiskav nagu tuli.
Tuli, külm, ja langes plika naerusuule.

Sibulõunte õunapuus nüüd ripub õunasibul –
külmast mustjas, krimps ja krampis, luine.
Seisab plika aias, väike plikakribul
ja ta naeratus on külmast lumest puine.

Ja ta valgeklaari-klaarid palged
on nii selged, valkvel,
seisab kindlalt maal ja jalgel,
silmad külmast, arvan, vesikalkvel.

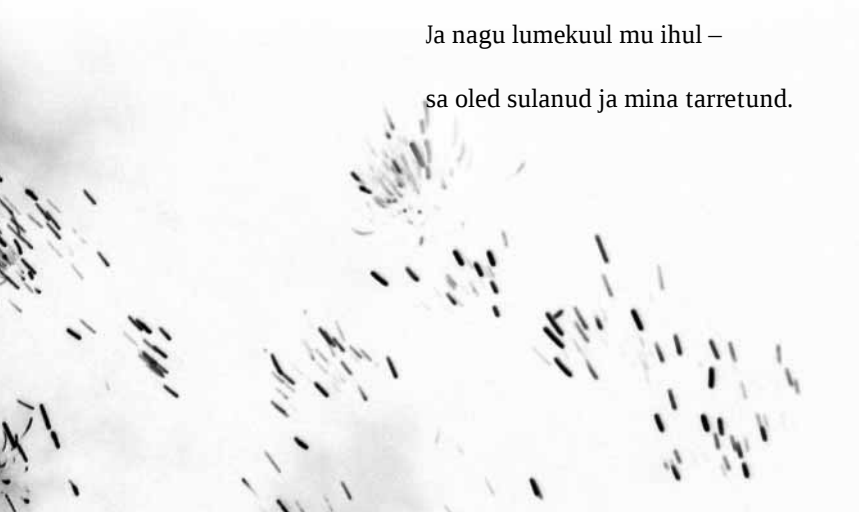
Lumekuul

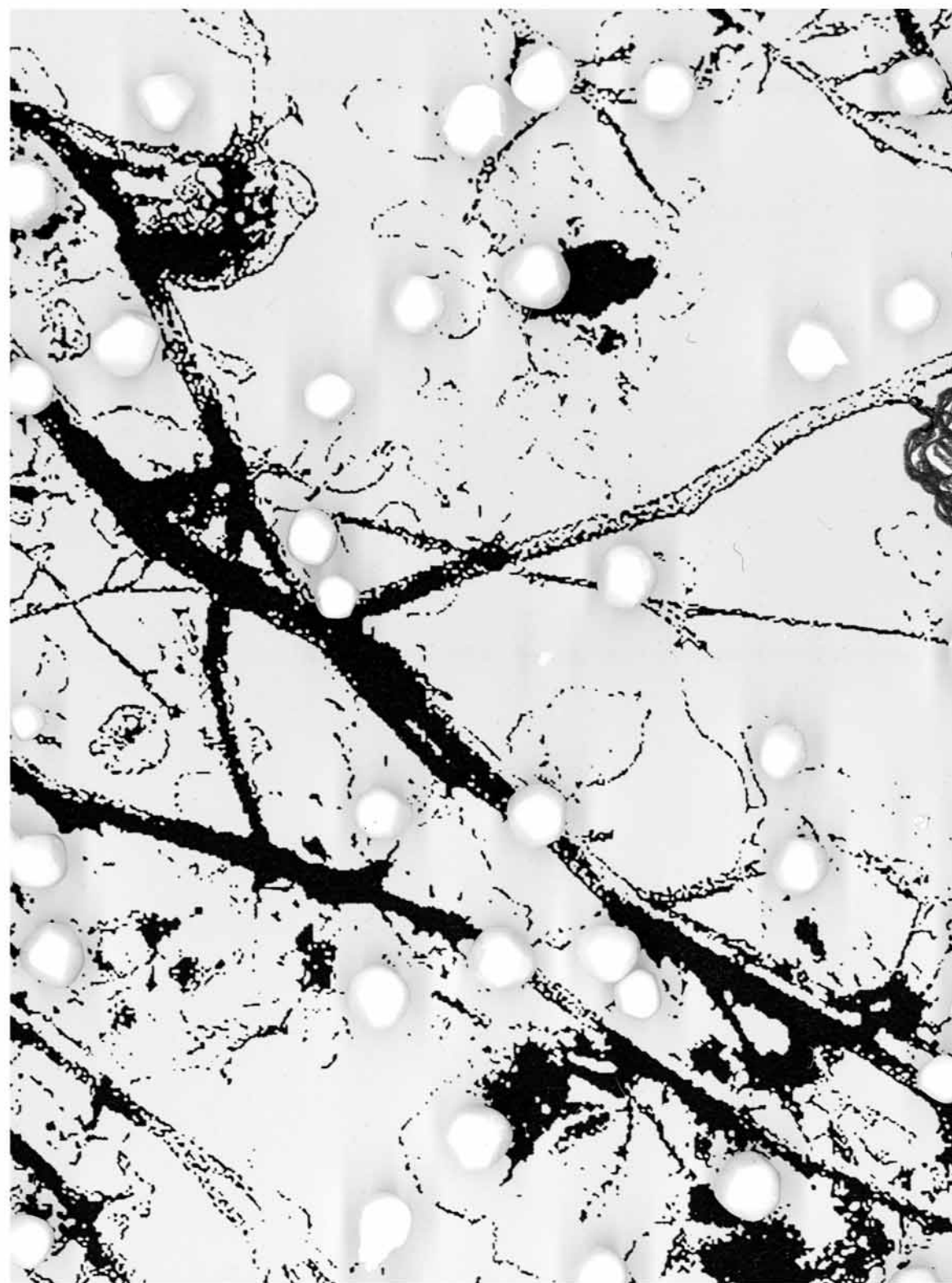
See lumepall mu kuumas pihus –
niisama paljakäsi olen haarand lund –
on nagu vaikne värin terves ihus,
on miski ammu mällu talletund.

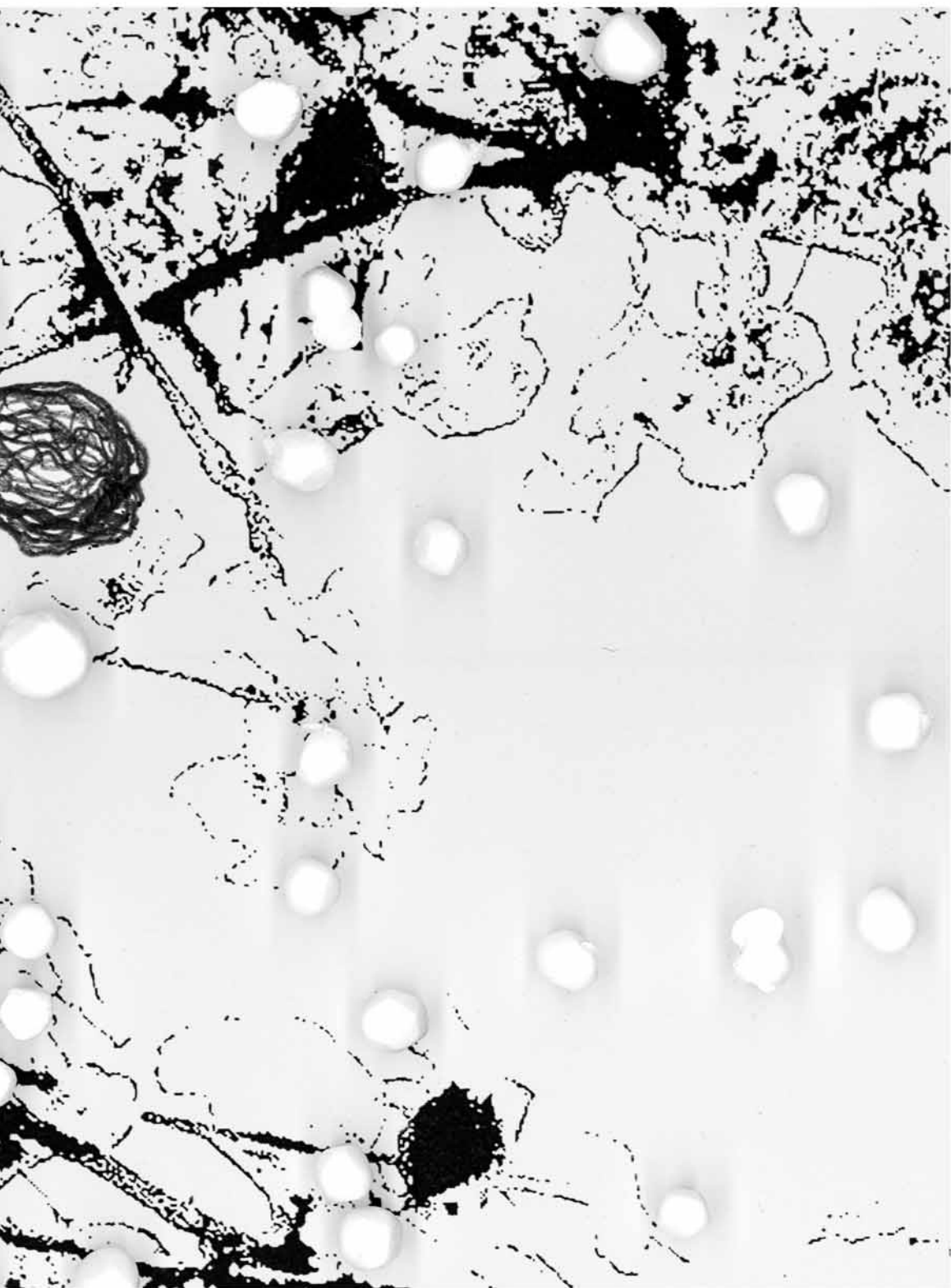
See lumepall, mis imepehmest valgest lumest
nii kokku kogutuna kiviõva kuul,
kui kuul, mis lendab läbi mitmest suvest,
mu käes, mu peos, mu näol, mu suul.

See lumepall mu pihkudes
käest kätte hüpitades liigub
ja sulab nagu nutta tihkudes –
tilk tilga järel sõrmenukil kiigub.

Sa oled lumepall mu külmakanges pihus,
sind paljakäsi olen haarand nagu lund.
Ja nagu lumekuul mu ihul –
sa oled sulanud ja mina tarretund.

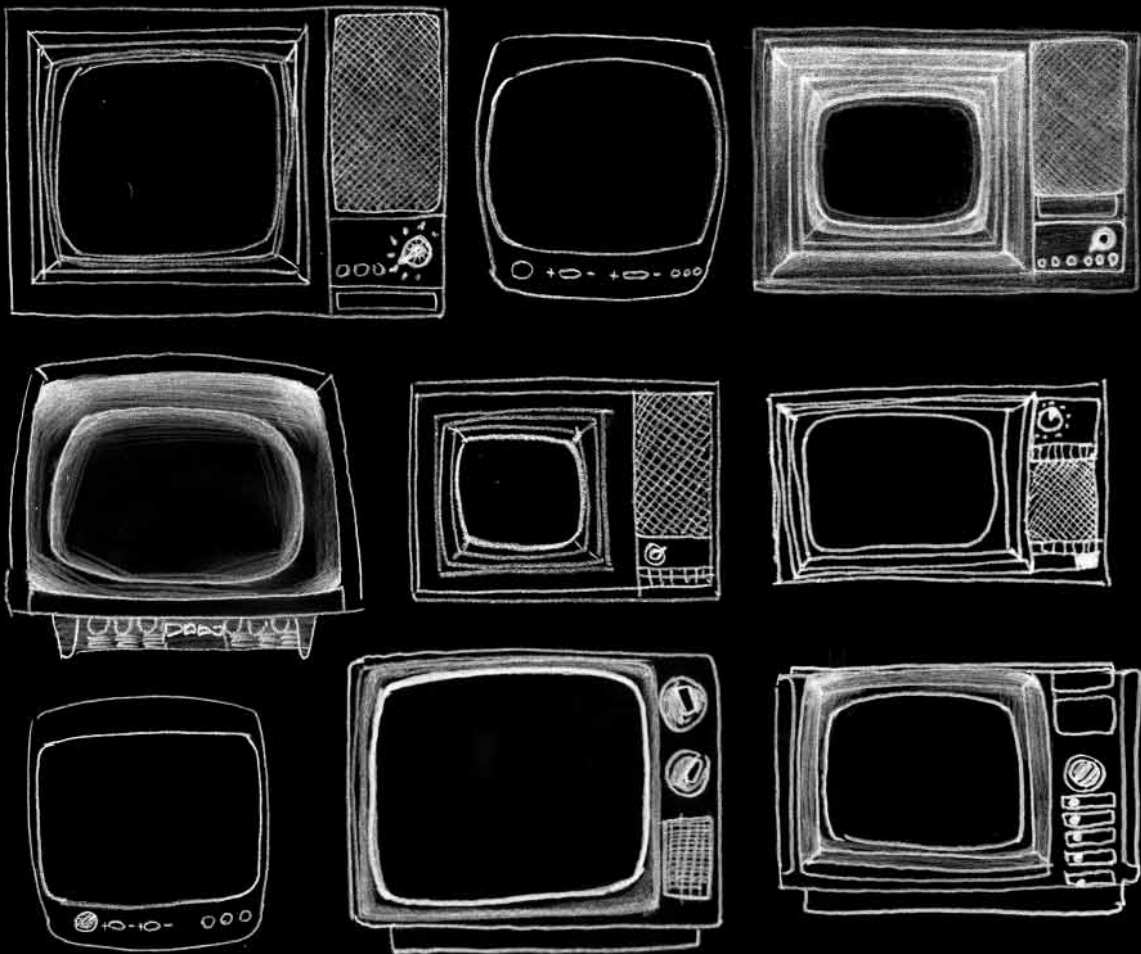

Illustratsioon: **Eleriin Ello**

Triin Rahnu

õnnelikku kopituslõhna
moosikeedu aroomi segatud,
kevadist õitset
hingetormi tuultes
oli su ajas peatunud toas

seletamatut hõngu kevadises õhus
igas liitris voolavas vees,
hauale toodud
vasttärkanud sinililleis
nüüd su ajatu tuba

elu võib olla must-valge
stereotüüpide duell
mida saab sõnaraamatust maha lugeda
rasketes olukordades tagasi kerida
ja vigade parandada
kui elate must-valges televiisoris
malelaua või etteütluste vihikus

hommikune vihm
leotab tööteel märjaks,
paneб kurjad sõnad suhu
ja annab vestlusteks võõrastega jutuainet

ööine vihm
nutab sind märjaks
kallistades ilusad hetked kohale,
lootes ise, et hommikul ikka veel sajab

Kirjad elule vol 1

Hommikust, kallis elu,
kirjutan esimest korda...
Avasin unised silmad,
vaatasin ärkavat ilma,
sulle tahtsin öelda...

...Kallis elu,

kirjutan sulle esimest korda, aga:
KUI SA VEEL MU ÜLE NAERAD,
SIIS LÖÖN SUL HAMBAD SUUST VÄLJA

Kofeiin ajusagaras

Katrina Helstein

filoloogilisest hasardist lähtudes

Ta kehasse valgus tükk foolhapet, C-vitamiini, glükoosi-fruktoosisiirupit, sidrunhapet, tauriini, naatriumbensonaati, niatsiini, pantoteenhapet, B6- ja B2-vitamiini. Kui see kõik lõimus mööda rakke ja veresooni pidi kehaniidistikku, sai ta millestki aru, millest enamus aru ei saanud. Tal polnud und.

Pime vedelik muutis toa pimeduse tajutavaks. Kofeiin krõbises parempoolses ja vasakpoolses ajusagaras. Ta seisis südaöösi tikksirgena keset tuba. Önnelik? Arvatavasti.

Kursusevend helistas.

„Teadsa Erilla eksamiaegu?“

„Milliseid eksamiaegu?“

„No tead küll kõigist...“ tuikus kursavend teispool mobiili. Ta oleks heameelega loetlemata jätnud kõik need morfoloogiad, süntaksid, hermeneutikad, interdistsiplinaarsused ja muud kohutava kõlaga asjad.

„Küsi Erilla kääst.“

„Ma'i saa. Ma tahtsin talle üllatust teha.“

„Küsi Erilla kääst. See ei tee ju üllatusele midagi, kui sa tema kääst küsid.“

Kofeiin ajusagarates tahtis mõjuda. Kursusevennata.

„Olgu.“

Ta seisis tikksirgelt keset tuba. Ta kuulas oma summutatud hingetõmbeid. Süsimust ülikond. Valge ülikond. Vanainimese kähisev uni kõrvaltoas. Kofeiin ajus.

Süsimust ülikond. Lumivalge ülikond. Saatanlikud silmad. Saatanlikud huuled. Kofeiin ajusagaras.

„Tšau!“

„Tšau!“

„Mismoodi sa nii kiiresti riideid vahetad?“ küsib ta mehelt.

Süsimust ülikond. Valge ülikond. Põlevad kuradisilmad.

„Juhtub.“

Kähisev hää, oie.

„Êàòÿ! Êàòÿ! Î ðè í âñè ì í â ÷ aé!“ vanaema kähisev hää. Venekeelne palve. Vanaema hoiab korda, distantsti, iseennast. Tegelikult on vanaema juba kuus aastat surnud. Aga ta ei ole sellest veel kellelegi rääkinud, et vanaema roiskub oma toas juba kuuendat aastat, suul järjest pinevam soov teed juua, või nad matsid ta maha? Või on ta elus? Või...? Ta ei teadnud.

Abielus. Miks ta siis siin käib?
Kofeiin ajusagaras.

Valge ülikond. Must
ülikond. Mees peaks teda vist suudlema. Ei tohi.

„Õu ÷òî íå ñëûøåøú?“

„Ho ñëûøy, ñëûøy, áááyëú! Ausõna kuulen!“

Mees. Valge ülikond. Must ülikond. Punane ülikond. Vahib teda kogu aeg, mees ei lase teda silmist. Isegi praegu, kui foolhapet lõhustatakse, et seda tema rakkudesse ringlema panna. Võib-olla tekitab foolhape vähki. Süsimust ülikond. Valge ülikond. Foolhape. Kofeiin. Kindlasti avastatakse kunagi, et kofeiin soodustab ajukasvajaid või geniaalsust või veel midagi sama jubedat. Kogu aeg miski soodustab midagi. Aga kurat valges ülikonnas, mustas ülikonnas, punases ülikonnas seisab keset tuba ja vaatab teda.

Talle tuleb meelde, et lapsena lõhkus ta ema rariteetseid portselantasse, surnud ema solvus tema peale nii, et tuli südaöösi tema unenäku painama Kristjan Jaak Petersoni kujul.

„Sa ei oska midagi! Sinust ei saa keegi!“ sellised hüüded ja sosistused täitsid kogu ta ülejäänud unetust ja und. Ta muutus mustaks, lahustus maakamaraks. Otse keset und, nagu tema võõrasema polekski talle muud õpetanud kui mullastumist.

Punane ülikond. Valge ülikond. Must ülikond. Vaatab teda ikka veel. Ei suudle, ei emba. Ta vaatab, sest teab, et muud ei või. Muul juhul on ta jobu, idioot, kretiin, tainapea. Muul juhul on ta hakkama saanud fopaaga.

Ta viib vanaemale teed. Vanaema laip haiseb.

„ß y ì åpëa!“ kägiseb rõve ussidest järatud suu.

„ß ç í a þ! Tean! Tean!“

Millest siin rääkida, kui vanaema on surnud ja elutoas seisab punases ülikonnas kurat ning unes trambib jalgu Peterson Shakespeare´iga kahasse.

„Ah te siis ei usu!“ tuleb tühjusest, unest ja unetusest.

„Mida?“

„Seda...”

„Mida?“

„Et te ei kõlba kuhugi. Et kogu teie elu eesmärk on surm. Te ei tea nii paljusid asju ja loete liiga vähe ja ei oska kirjutada. Te ei ole üldse normaalne!“

„Arvatavasti,“ rahuneb ta.

Must ülikond. Valge ülikond. Suudlus laubale.

„Miks te ära ei lähe?“

„Ei taha!“

Kofeiin ajusagaras. Haisev laip. Surm.

„Teil on kaunis naine!“

„On jah.“

„Miks te tema juurde ei lähe?“

„Ta on tõesti ilus!“

„Sellepärast ei lähegi või?“

„Ma armastan oma naist.“

„Kas sellepärast ei lähegi?“

„Võib-olla.“

Kofeiin ajusagaras.

Valge ülikond. Punane ülikond. Must ülikond.

„Êàòÿ! Êàòÿ! Ìðèíâñè âoäÿ!“

„Í e ì oäÿ!“

Kõrge kofeiinisisaldusega 24 milligrammi 100 milliliitri kohta.

Miks ta ei saa? Ta ei tea. Laip haisev lõrisev tuleb tuppa. Kurat taandub laelampi. Kustub, paneb põlema hetke, mil ta vaatab korjusele näkku.

„Ma ì êa!“

„ß òeáe íe xa ì êa!“

„Ma ì yëü!“

„Ìðèíâñè âoäÿ! ×òò çà áeçaápaçèe! Kòò ýòò! ×òò ýòò!“

Kofeiin ajusagaras. Ussidest jätatud, meditsiinilisest laibahaisust täidetud, pinnale tõusnud aukus piraadisilmad.

„Ó íâe áúëë â ì oëoäocòè âoëýáúe äëaça êaê íeáo!“ ütles tädi. Vanaema taevasinistest silmadest olid saanud pääs leegitsevad eresinised unistused. Kurat krahmab käest.

„Ma olen siin!“

„Miks sa ära ei lähe!“

Valge ülikond. Must ülikond. Punane ülikond. Laelambis on tõsiselt kitsas.

„Keegi peab ju sinuga olema. Sa oled üks!“

„Kus mu isa on?“

„Sul pole isa.“

„Aga oli ju.“

„Enam ei ole! Enam ei ole sul kedagi. Sul pole isa, sul pole ema!“

„Kursusevenda pole mul ka!“

„Kursusevenda pole ka!“

„Kes sina oled?“

Valge ülikond. Must ülikond. Punane ülikond.

„Ääe òû?“

„Ma ì yëü!“

„Ääe òû?“

„Ma ì yëü!“

Lambist välja saada on raske. Kurat hoiab kinni.

„Ära mine!“

„Lase lahti!“

„Ära mine!“

„Lase lahti!“

Kui ta lambist välja saab, sööb vanaema ta ära. Kisub ta pea otsast, neelab ahmides aju, silmamune. Kõik neelab alla, käsivarred, pisikesed rinnad.

Kofeiin ajusagaras.

„Ma ütlesin.“

„Ütle järgmine kord veel.“

Ja siis sööb vanaema kuradi ka ära. Punases ülikonnas. Valges ülikonnas.

Mustas ülikonnas.

„Sul on ilus naine!“ kordab ta nagu mantrat.

„Ma tean.“

„Miks sa siis siin oled?“

„Ma armastan teda.“

„Miks sa siis siin oled?“

„Ma ei suuda temata elada!“

„Miks sa siis siin oled?“

„Mis mul muud üle jääb.“

„Sa ei pea ju.“

„Ei pea, ei tohi, see on keelatud, aga muud mul üle ei jää.“

Vanaema oksendab nad välja. Kolm ülikonda, kuradi ja tema.

„Ī ðè í ãñè ì í á âöäy!“

Pimedus. Külmus. Üksindus. Tänavalatern põleb tuppa. Autotuled veiklevad seintel ja peeglis nagu kummitused. Toas lõhnab kummaliselt. Vaikus kõrvetab. Kofeiin karjub ajus.

„Īo÷eìy oí ìeíÿ íá ëþáëðù?“

„Heëúçÿ!“

„Ütle järgmine kord veel.“

Ja siis sööb vanaema kuradi ka ära. Punases ülikonnas. Valges ülikonnas.

Mustas ülikonnas.

„Sul on ilus naine!“ kordab ta nagu mantrat.

„Ma tean.“

„Miks sa siis siin oled?“

„Ma armastan teda.“

„Miks sa siis siin oled?“

„Ma ei suuda temata elada!“

„Miks sa siis siin oled?“

„Mis mul muud üle jääb.“

„Sa ei pea ju.“

„Ei pea, ei tohi, see on keelatud, aga muud mul üle ei jää.“

Vanaema oksendab nad välja. Kolm ülikonda, kuradi ja tema.

„Ī ðè í ãñè ì í á âöäy!“

Pimedus. Külmus. Üksindus. Tänavalatern põleb tuppa. Autotuled veiklevad seintel ja peeglis nagu kummitused. Toas lõhnab kummaliselt. Vaikus kõrvetab. Kofeiin karjub ajus.

„Īo÷eìy oí ìeíÿ íá ëþáëðù?“

„Heëúçÿ!“

Kristiina Remmel

Igavik

Kivi ja Rahn olid juba nii kaua maailmas eksisteerinud, et nende vanust saanuks väljendada väga soliidse arvuga. Olles läbi aegade ära näinud nii mammutid kui ristisõja, otsustasid nad saada igaveseks. Selle eesmärgi saavutamiseks tuli aga ajaga kaasas käia ja nad hakkasid astuma.

Möödus palju aastaid, nii palju, et neid saanuks samuti väljendada väga soliidse arvuga. Kivi ja Rahn aga läksid kindlameelselt edasi, olles juba väga vanad. Lõpuks hakkaski paistma igavik, mis tuli lähemale iga uue aastaga. Kivi ja Rahn rõõmustasid, et olid nii kaugele jõudnud, ning valmistusid heameelega üle igaviku lävepaku astuma. Lõpuks oli jäänud veel vaid üks päev, kuid see oli Kivi ja Rahnu vanusega võrreldes kaduvväike aeg.

Kahekesi mööda teed edasi minnes tundis Rahn äkki oma õlal müksatust.

„Tere, Kivi ja Rahn, kuidas teekond kulgeb?” küsis ilmunud tegelane. „Kas igavik on juba väga lähedal?”

„Ee..., kes sina selline oled?” küsis nüüd Rahn. „Ja mida sa siin üldse teed?”

„Olen Vihmapiisk. Sündisin eile suure saju ajal, nii et ega ma maailma-asjust veel eriti midagi tea. Aga kuulsin, et homme saabub igavik ning mõtlesin teiega liituda – tahan ka igaveseks saada.”

„Ennekuulmatu!” hüüdsid nüüd Kivi ja Rahn nagu ühest suust. „Kuidas võiksid sa igavene olla, kui oled ainult ühe päeva elanud?”

„Aga igavik saabub ju homme?” õigustas end Vihmapiisk.

„Nojaa...” vastasid nüüd Kivi ja Rahn pikkamisi ning ebalevalt teineteisele otsa vaadates. „Aga ikkagi!...” lisas veel Kivi, kuid ei jõudnudki öeldavat lõpetada, sest vahepeal olid kellad viimsepäeva lõppu kuulutanud ning igavik seltskonna endaga kaasa haaranud.

Hingesugulane

Siin ta nüüd oli. Minu hingesugulane. Istus täpselt minu vastas, vaatas mulle otsa. Ja mina temale.

Miks just tema? Hingesugulasi määratakse vist loosiga. Igatahes tuli meil nüüd teineteisega hakkama saada.

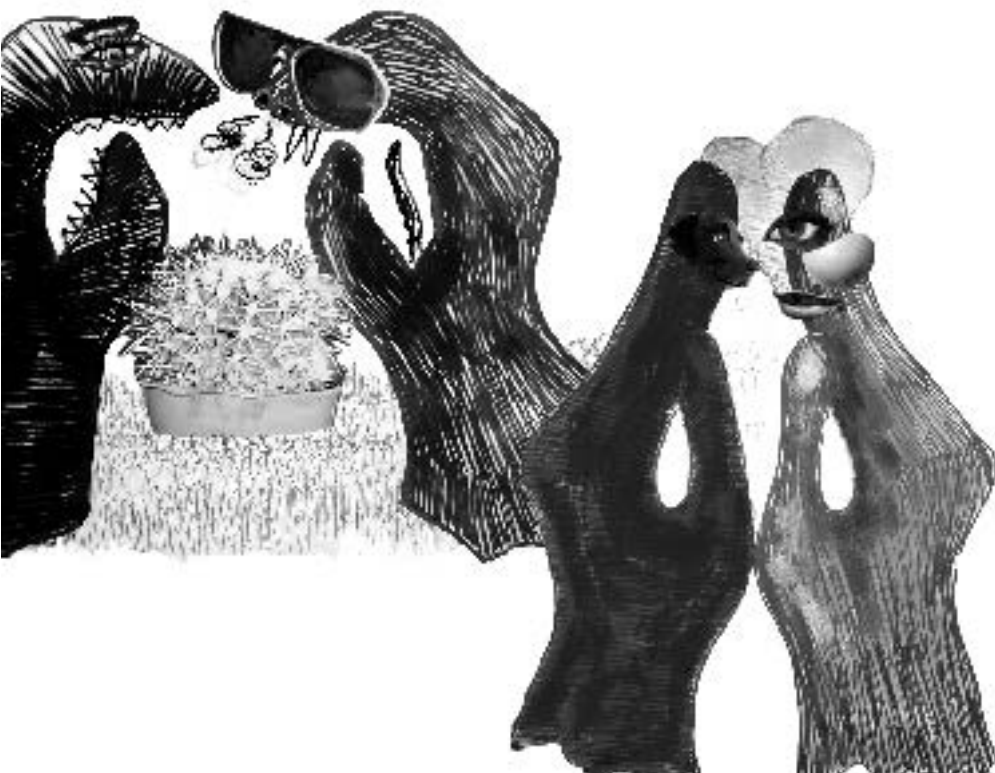
„Tere,” ütles tema.

„Tere,” vastasin mina täpselt nagu tema.

Ja siis hakkas ta rääkima, selgitades mulle asju, mida mina tavaliselt sama rahulolevana teistele tõestada ja õpetada üritan. Sain ta jutu peale pahaseks. Kas ta siis ei tea, et see kõik on mulle ammu selge!? Kas ta siis ei tea, et minagi näen asju samamoodi?

Järgnes võitlus, kahe võrdse võitlus, võitlus enda vastu.

Nüüdseks oleme aga suhted selgitanud. Kui kokku saame, istume samamoodi üksteise vastas, ja naeratame. Me ei vaheta aga enam ühtki sõna. Kõik on niigi mõistetav.

Haldjas

Olen haldjas. Täna oli mul põhjust haldja-aladelt inimeste sekka tulla. Kunagi muistsetel aegadel olin samuti inimeste seas elanud, kuid Maa arenguga toimunud muutused panid mind meelt muutma.

Lasin tolleks päevaks enda tihedust suurendada, et inimeste maailmas nähtav oleksin.

Jäin teiste sekka seisma ja vaatasin ringi. Teised vaatasid minu poole. Minu haldjarüü meenutas üsna nende endi välimust, võib-olla oli teiste uudishimu põhjuseks hoopis mu sisemus, mis välisest läbi kumas. Ometi ei olnud inimeste seisukohast lähtudes alust midagi ebatavalist kahtlustada.

Põhjust, miks ma täna haldjariigist lahkusin ja inimeste sekka tulin, ma siinkohal siiski nimetada ei soovi. Päeva võib sellegipoolest kenasti kordaläinuks lugeda.

Õhtu eel jõudsin tagasi haldjametsa äärealadele. Istusin väikese allika kaldale, mis on kahe maailma vaheliseks väravaks, ja panin jalad vette. Sulistasin rahulolevalt jalgadega vees ja tundsin, kuidas omad mind varbast kõdistavad. Panin silmad kinni ja pead kuklasse lükates naersin kihistades – hihihii – tore oli koju jõudes äratundmist kogeda. Mõtlesin veel natuke päevasündmustest ja laskusin seejärel tagasi alla, omade juurde.

Illustratsioon: **Katrin Paomets**

Parempööre

Tuuli Taul

Arglik, peaaegu kuuldamatu koputus. Uks paotus aeglaselt ning härra Majeli kabinetti sisenes räsitud ülikonnas keskealine mees. Tema juuksed olid rasvased ning kehahoiak sarnanes löödud looma omale. Hirmunud, jah, ta oli hirmunud ning ärevil.

„Härra, ma pean teile kõik ära rääkima! Kõik viimseni!“ pudistas ta läbi säravvalgete esihammaste. Need olid muide ainsad, mis ülejäänud välimusega ei klappinud. Suurepäraseid, pärlitaolised hambad suhestusid vaid luitunud ülikonna vaevumärgatava sildiga HUGO BOSS. Ülejäänud mees ei läinud neile ilmselt karvaväärtki korda.

„Ma pean teile kõik algusest lõpuni ära rääkima. Ma ei suuda enam niimoodi!“

Härra Majel oli elus muidugi kummalisemaidki tegelasi kohanud ning võttis vaid suure lonksu kuuma musta kohvi, noogutades seejuures peaaegu märkamatult enda ees istuvale murekoormale.

„Vaadake, härra, ma olen peaaegu hull! Ma ei ole enam mina ise! Ma ei saa mitte kusagil käia, ma ei saa mitte kuhugi vaadata. Ma ei julge.“

„Mhmh,“ noogutas härra Majel kannatlikult ja tegi käega julgustava žesti.

„Nad on kõikjal!“

Härra Majel võttis pisut kannataja ilmel lonksu kohvi ning vaatas hajameelselt aknast välja. „Jajah, jätkake. Kes on kõikjal?“

„Tähendab, ma lähen täna... Ei, ma algan kohe päris algusest peale! T-teate, härra... Majel,“ kokutas mees teispoole lauda, kissitades silmi sellel asetseva nimesildi poole, „Teate, see kõik algas kolm päeva tagasi.“

„Mis algas?“

„Ta hakkas minuga rääkima.“

„Hakkas rääkima?“

„Maailm.“

Vaevumärgatav krimpsutus härra Majeli suursugusel kartulininal jäi võõrale märkamatuks. „Mhmh, ma kuulan teid.“

„Saate aru, kui ma hommikul üles ärkasin, oli kõik veel... kuidas öeldagi... ladna. Kõik oli nagu tavaliselt. Sõin hommikust, lappasin lehte, eks ole, pidin tööle minema. Ja s i i s ä k k i!“ Võõras tegi dramaatilise pausi, mille õnge härra Majel muidugi ei läinud, ainult noogutas kergelt ja kortsustas kulmu. „Äkki?“

„Ä k k i!“

„Mis mõttes äkki?“ ei saanud härra Majel aru. „Midagi juhtus või?“ küsis ta, tõstes pisut oma paremat kätt, et küsimusele kaalu anda.

„Aa, ärge tehke! Oi jumal! Oi boože moi, sellest ma räägingi, sellest ma ju räägingi!“ Härra Majel pidi oma tooli pealt pikali kukkuma, kui mees ühtäkki üle laua tema poole jõnksatas ja käest kinni haaras. „Sellest ma ju räägingi!“ hingeldas võõras raskelt ning surus härra Majeli käe tema näo ette. „Osutavad! Igal pool! Vasakule!“

Härra Majel vaatas hämminguga oma kätt, nagu poleks ta seda jubinat enda keha küljes kunagi varem märganudki ning vaatas mehele küsivalt otsa.

„Te ju näete, osutab vasakule! Kui te käega žesti tegite, siis teie nimetissõrm näitas

parajasti vasakule! Sellest majuräängi!“

„Ehk selgitate...“

„Muidugi, selgitan! Sest ma vajan teie abi!“ Mees tegi kiire pausi, et sisse hingata, ning hakkas sõnu tulistama.

„Ma ärkasin üles. Kõik oli normaalne, noh, ütleme, et lausa hea, nagu ikka. Ja siis lähen ma välja ja esimene asi, mida märkan, on trahvikviitung autoklaasil. Ega selles ei olegi ju midagi imelikku, eks ole. Aga seal oli nool ka juures. Selles olnud ka veel midagi imelikku. Et nool näitab kellaajale. Aga siis!”

„Siis?“

„Siis oli äkki igal pool!“

„Mis?“ ei saanud härra Majel ikka veel midagi aru.

„Nooled! Käed! Žestid! Ilmed! Mõistaandmine!“

„Kuulge, olete te ikka kindel, et saate ise ka...”

„Muidugi saan!“ kisendas mees härra Majelile otse silmade ja suu sisse. „Kujutage ette, et te ärkate ühel hommikul ja kogu maailm annab teile midagi mõista! Kogu maailm žestikuleerib ainult ühest! Viidad, liiklusemärgid, suunatud, reklaamid, valgusfoorid... Käed, juuksed, logod, kellaosutid, sillad, kõik, kõik!“

„Mida nad siis teile mõista andsid?“

„Nad kõik näitasid ühes suunas!“ sosistas mees pingsalt.

„Ja siis?“

„See ei ole ju normaalne!“

„Ei ole küll.“

„Mis ma teie arvates siis pidin tegema?“ küsis mees ning raputas üle laua tugevalt härra Majeli kätt. Majel vabastas end haardest, võttis kaks lonksu kanget kohvi ja raputas pead.

„No mis te tegite siis?“

„Tulin siia!“

„Sellepärast, et...?“

„Sellepärast, et kõik näitas ühte suunda, aga...”

„... mingi asi ei näidanud või?“ Härra Majel surus kerge muige alla ning kohendas selle varjamiseks lipsu.

„Just, just! Ma teadsin, et te mõistate! Sest viidati teile, ja oo maailm, kuidas ma nüüd näen! Nüüd ma näen! Andku jumal taevas mulle andeks, mis ma teinud olen, aga nüüd ma näen!“

„Kuidas täpselt siis? Ja kuidas mina sellega seotud olen?“

„Vaadake, ma ärkasin üles ja absoluutselt kõik näitas vasakule. Ainult vasakule. Ma olin h u l l u k s m i n e m a s ! Näete ju isegi, ma pole just kõige värskem. See on ainult sellepärast, et ma olen kolm päeva ekselnud ja põgenenud. Mõtlesin, et see on meelete, uni, aga ei. Nüüd ma saan aru. Jumal ise taevas! Vaadake, ma jõudsin teie juurde sellepärast, et see oli ainus silt, mis näitas paremale. Noh... saate ju aru! Jumala märk! Paremale.“

„Aa,“ selgines härra Majeli ilme. „Te mõtlete seda kohtumaja silti seal pargis või?“

„Just, just seda!“

„No aga ma ei taipa sellegipoolest...“

„Kuidas te ometi ei taipa! Ma ju tunnistan end süüdi! Kirjutage see kõik üles! Ma olen valmis oma karistust kandma! Ainult vabaneda!“

„Oot-oot, milles te end süüdi tunnistate?“ vaatas härra Majel nüüd omakorda silmi kissitades enda vastas istuva näruse õnnetusehunniku poole ning koputas pastakaotsaga vaikselt kopp-kopp-kopp lauaservale.

Võõras hingas sügavalt sisse ja tõstis käed taeva poole.

„Ma ju tõepoolest kantisin need miljonid vasakule...“

Illustratsioon: Britta Benno

Illustratsioon: Eleriin Ello

Draakon ja tema / Barthol Lo Mejor

Ta oli seal ilus. Ta polnud noorem nagu kõik teised. Ma tundsin, kuidas meie telepaatia aktualiseerus ning me puutusime kokku suhtlustasandil.

Ütlesin talle vabandust.

Kunagi enne olin Jaapanis olnud ja näinud draakonit manifesteerumas nagu seitsmepealine tulelõõm. Seal-seal minevikus oli see mõistmatu olnud. Miks peaks Draakon meelitatud olema, kui tema kuhu kantakse läbi linna. Nüüd tean, et see kõik alles tuleb. Draakon asub siia ja leiab eest traditsiooni, mis juhib ta õigesse elurütm. Nagu minugi rütm on katkendlik ja püsimatu.

Sa olid ilus, seal aknalaua juures, nagu metsik kass, ei pigem metsik lill. Ma ei tea, milline. Mina olen draakon. Sinu teadvus oli telepaatias jahe ja osavõtmatu, sest sulle oli palju haiget tehtud. Palju alla surutud, ja palju ehk vähe oli sul lastud olla sina ise. Ma tegin sinust pildi, mille jätan salajasse kohta alati alles. Ma olen sinust sisse võetud vist.

Sa pole võrreldav ühegi Ketliniga. Sa pole kirjutatav selles lasteraamatu laadis, mis seguneb metasõnadega. Sa oled eluline ja reaalne, ja samas on sinus müstika. Draakon on nagu tugev tuul. See pühib kõik eest, et saada, mida vaja. MA nägin eile draakonit erinevail tasanditel.

Mul pole aimugi, mida ta tegi. Ma tean, et näen teda homme, aga jään hiljaks ja seetõttu jääb see lõbu ära. Kahjuks olen nii palju malet mänginud, et lipu käik a21 ei üllataks enam hetkekski. Teie olete kes-teab-mitmes. On txt, on tema, on mina ehk autor, edasi tulevad sõnad ja siis laused ja siis teie.

Mõtlen sulle, ja siis jälle läheb kõik valla. Tänavad on täis kummituslikke suveöötoone, ja sada lampi, mis risti üle täna, on sada päikest, mis on tehiskujud, ja ometigi on mul nende all nii soe. Olen nagu eklipsi ajal basseinsilmsete bimbodega

simone rannal. Rattad veerevad kividelt ja voolavad ja lohakad jooned piiritlevad sõiduki liikumist ja vormi. Ma ei nuta ja ma ei eita, et vt lõigu algus.

Kõik on elu nagu multifilmis ja sajad tähed ehk päiksed ehk lambid ehk unenägu ehk ehk. Kõik nad on soojad ja ma ei tunne, kuidas tuul mu greibimahlaseid juukseid sasib, sest ma ei hooli tuulest, kui ta just pole tugev, sest siis on draakon minuga ja koos oleme tugevad. Oleme vähemalt kuulikindlad ja lennuvõimelised. Oleme ja tema on kuskil ja ootab, et me kohtuksime ja mina ootan, et tema ootaks. Täna on öö ja silmad vajuvad kinni ning sõiduk kaob pärast südaööundi. Jään magama tavalisele pingile ja kuulen päikeseloojanguga kaja, mis ikka veel taevast paistab. Päike läks kuhugi mu vana täna lõppu, kus lapsed enam ei sõida väikeseraadiuselisi ringe oma ratastega.

Me saame kokku ja siis lähme tagasi algusesse, sest oleme lollid. Me lähme hetke, kus esmalt kohtusime ja teeme seda aina uuesti, sest siis peaaegu teame seda hetke, kus esmalt tundsin lähedust. Aga äkki enne esimest korda oleme juba sada kaheksakümmend lõpmatus korda kohtumine ja sellega leppinud. Pole aega. On ainult vastatud kõned mingikeelses menüüs ja on mõjutamiskvantiteet.

Need read viivad mu selguse. Öine hullus ja lahitud aknad, kust kõik öine ja uudishimulik sisse imbub. Öös näen teda ja see pole hallusoorne. Öö on puhkus päevasest hullusest. See txt on puhkus sajast asjast, mis kõik on ühtemoodi igavad ja tüütud.

Draakon on kogu maailma võti. Aja illusioon on vägev kaduma. Tema poolt röövitud ilusad hetked ja ilmad ning võimalused ja võimatused.

Barthol Lo Mejor 34.05.0000

Postkaardid – rännud aegades

Mari Tammar

Sügisene külm tuul puhub halastamatult läbi vana mantli õmbluste. Hoian mõlema käega hõlmadest kinni, et need vähegi sooja hoiaks. Tuul puhub otse näkku nõnda, et silmist voolab musta lauvärviga segunenud pisaraid. Proovin oma nägu maha vaadates tuule eest kaitsta. Vaatevälja jäävad vaid värvilised puulehed ning poriga segunenud prügi – kommipaberid, ajalehed, reklaamid. Täiesti tühi tänav teeb äkitsi haiget, tuul lõikab läbi mantli nagu mõõk ning sunnib hetkeks seisatuma. Silmitsen vaateaknalt enese peegeldust. Mu hägune piirjoon seisab raamatuvirnade vahel – seal on vanade raamatute pood. Ühe luitunud köite kaante vahelt on välja vajunud must-valge postkaart, mida kunagi ilmselt kasutati järjehoidjana.

Jah, kui inimene elab palju aastaid,
siis tundku ta neist rõõmu;
aga mõtelgu ka pimeduse päevadele,
sest neidki saab palju.
Kõik, mis tuleb, on tühisus!
(Kg 11:8)

ON maa, kus keegi enam ei ela ja midagi ei ole. Majad on vanad ja tühjad. Pruunid puidust seinad on viltu vajunud, akende ees ämblikuvõrgud ja katused lasevad halastamatult läbi vihma ning tuult. Olid ajad, kui ümber talude laiusid viljapõllud ning piki järveäärt loksusid kalapaadid. Alles on veel ainult järv ja lained, mis tõid ennemuiste laulu ja sõna. Nüüd ei kuula nende lugusid enam keegi... Kuid siiski: roostes käepidemega aidauks ja hobuseraud, mis kunagi kellelegi õnne tõi, on kuuldel.

ON vana kirik, mille ümber seisavad katkised, murenenud ja viltuvajunud hauakivid. Kirjad kivil on vaevunähtavad, ajahambas loetamatuks muutunud. Ka kiriku trepp on lagunenu, nutmas taga inimeste samme enda turjal. Ukse taga on väike koda, mis õhkub külma. Põrand on kruusane, kivid, klaasikillud. Veel üks uks.

MA tunnen viirukilõhna ning kuulen, kuidas naised mitmehäälselt laulavad. Lasen pilgul uurivalt ringi käia, olen sellises pühakojas esmakordselt ning esimene hetk võtab hingetuks. Õhus hõljuvat viirukit ja muusikat täiendab aknast sissevoogav päikesevalgus, mis kuldraamis pildid, lühtrid, ikoonid, küünlajalad ja kantsli üleni särama lööb. Kirik on peaaegu tühi, kuigi käib jumalateenistus. Olen kohale naelutatud, soovides neelata sisse kogu ilu, lõhna ja muusikat. Panen silmad kinni ja kuulan hetkeks ainult laulu. Need on vanad naised, kes nõndaviisi laulavad. Küllap on nad seda teinud kogu elu: lapsena karjas, emana hälli juures ja nüüd kirikus. Elu tundmine on neil hääles. Nad teavad, millest laulavad – jumalast ning tänust.

ON tühjus. Kunagine sinakas värv koorub laiguti seintelt maha. Akendel pole enam klaase, tuul teeb oma tööd, keerutades põrandalt üles tolmu ja aega, mis jäänud kirikusse seisma. Kuldset sära enam ei ole, on vaikus, üksildus ja igatsus kadunud aegade järele.

MA tunnen viirukilõhna. On öö ja kirik on rahvast täis. Kuldsetele detailidele langeb nüüd küünlavalgus, mis neid jälle teistmoodi särama paneb. Paremal pool mu kõrval seisab võõras poiss – noormees. Ta on oma pilgu kuhugi kinnitanud, kuhu, ei julge ma vaadata. Silmitsen jälle lummatult ikoone ja lasen sel hetkel läbi enda voolata. Keegi suur mees trügib ja müksab mind,

mistõttu ma kogemata võõra noormehe käsi puudutan. Piinlik kohe! Jumalateenistus kestab, naised laulavad ja nii ilus on, et pisarad hakkavad iseenesest voolama. Lõpuks sõandan tõsta pilgu võõrale poisile. Ta märkab seda ja silmitseb ka mind – naeratab lihtsalt ja ta silmadest peegeldub kiriku sume valgus. On hetk nagu postkaart, mille ma sügavale oma mantlitaskusse peidan. Äkitsi tunnen, kuidas mõök lõikab mu vasaku puusa juurde sügava haava ja ma pööran pilgu põrandale. Jälle seisame ja see tundub nii õige. Midagi ilusamat ja lihtsamat ei ole olemas.

ON tühjus. Ruumis on nüüd vaikne, isegi tuul enam ei puhu.....

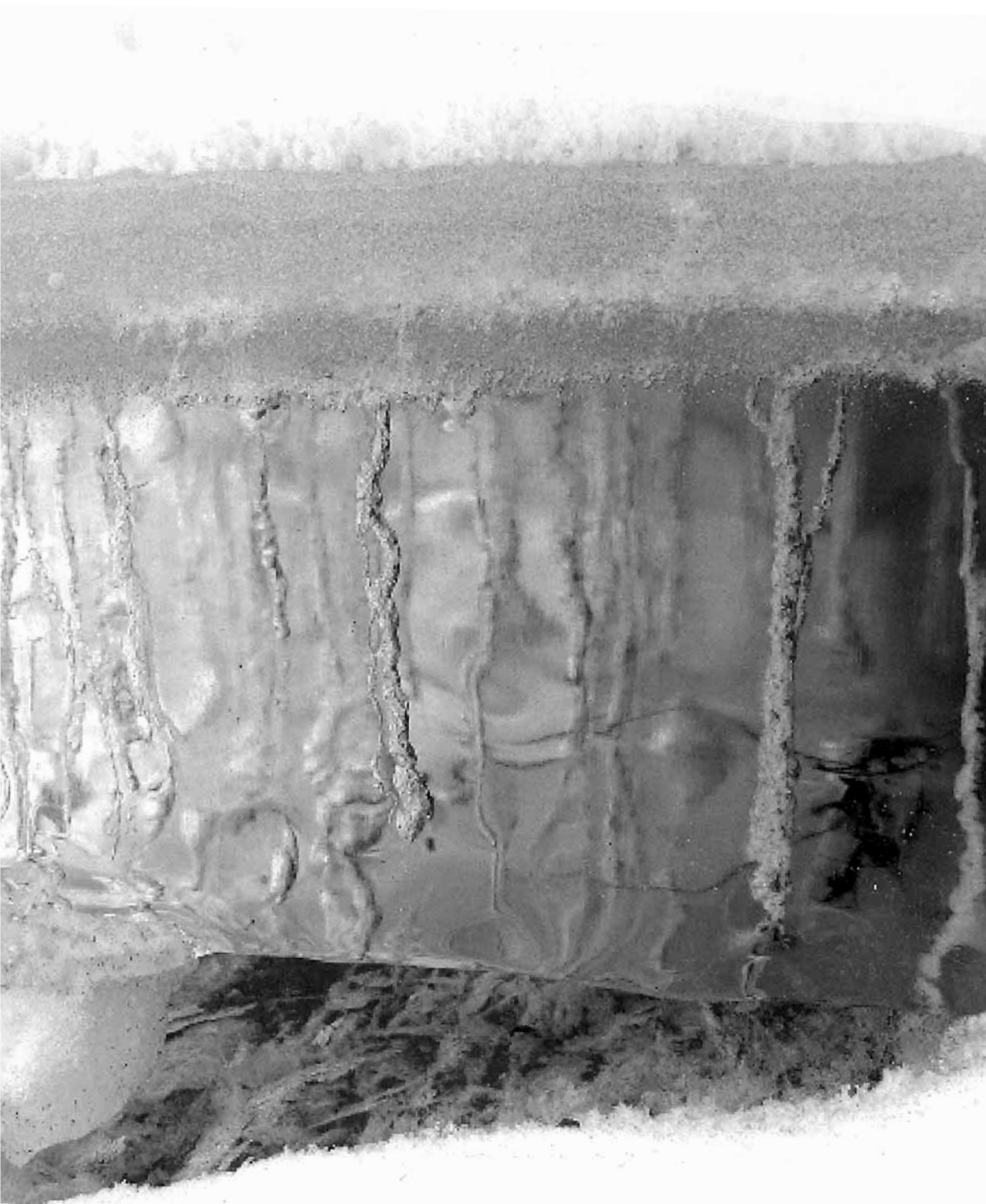
ON sügis, veripunase taeva taustal lendavad mustad hakid. Mõnes inimeses tekitavad nad õudust, aga tegelikult on nad head, südames sügavad linnud. Sügis on aeg, mil suvine meelas edevus asendub küpsusega. Sügis on lõpp – surm, kuid selle ilusamas tähenduses.

ON mõök, mis lõikab mu vasaku puusa juurde sügava haava ja ma pööran pilgu põrandale. Haavast immitseb verd, iga tilgaga vabaneb üks mälestus. Peagi on terve põrand postkaarte täis.

MA tunnen kummalist rahu. On hingedepäeva öö, istun voodiserval ja laulan. Kõõgilaual põleb küünal ja ruum on täis kõiki neid, keda ma ei näe, aga tunnen. Üks vana mees paneb oma sooja käe mu õlale ja ütleb, et ma meenutan ta tüdart. Siis sosistab mulle midagi kõrva, selle võõra poisi kohta, kes just seal voodis magab. Maha on sadanud esimene lumi – oh! läheme paljajalu lumme, oli olnud veinine uitmõte, mille me ka teoks tegime. Nüüd on hingedepäeva öö ja kortsus sooja käega mees vaatab veel hetkeks mulle silma: “See tunne oli sinus olemas, enne kui me kohtusime,” ütleb ta ja kaob. Siis astub minu juurde üks vana saami naine. Ta laulab ja puudutab samaaegselt mu käsi, nägu ja juukseid. Ta vaikib pikalt ja sõnab lõpuks: “Laps, su keskpunkt on milleski elavas. Tunned?”

Vastselt mahasadanud lumi ja haavast immitsev mälestusteveri saab üheks. Kõik sinna kirikupõrandale, segatuna soolaste pisarate, viirukilõhna, kirikulaulu ja küünlakumaga võõra poisi silmis. Kõik see, mis ON olnud, seda enam ei ole.

Must-valgel postkaardil on kirikuaias istuv võõras noormees. Tema on ju osa viirukilõhnast, värskest lumest ja sellest kaugest maast. Tuleb tuul ning ma lasen sõrmede vahelt selle postkaardi lendu. Lihtsalt! Kui jumal soovib, toob ta selle mulle jälle tagasi, kui mitte, on see järelikult saatust. Mäletad, küsisid, kas saatust saab petta? Tookord ütlesin, et ei saa, aga nüüd, pärast seda kõike mittemidagit on kõik võimalik.

„Ma teadsin, et mina ei olnud midagi. Et kõik oli vaid väljamõeldis.“

/ Kairi Kruus

Urmas Nimetu on jutte avaldanud nii Värskes Rõhus kui võrguväljaandes Algernon. Sel sügisel ilmub Urmasel esimene jutukogu „Langemine alla nulli“, mille kohta on öeldud, et see koosneb kaheksast teekonnast, milles segunevad mälestused, muinasjutud, hirmud, unenäod ja hallutsinatsioonid.

Kairi Kruus kõneles Urmasega... kirjutamisest. Peamiselt.

Mul õnnestus su jutukogu salajasi teid mööda kätte saada. Lugesin läbi, ja pean tunnistama, et see ei olnud üldse selline, nagu ma ootasin.

Seda oli karta, aga mis parata. Eks ma tegin nii, kuidas endale õige tundus.

Mitte halvas mõttes. Üllatavalt palju oli selliseid jutte, mida võiks liigitada ulme alla. Võib vist ulme öelda, eks?

Vist jah. Ma ei ole kirjandusteadlane, ma ei oska klassifitseerida. Seepärast ma ei solvu ka, kui ulmeks nimetatakse. Kuigi ma olen kuulnud, et ei ole eriti prestiižne ulmet kirjutada.

Miks ei ole? On väiksema grupi siseasi?

Ei tea. Ma arvan, et on vastupidi hoopis. Selle väikese grupi seas, kes on võimul, ei ole ulme väga hinnatud, sest neile meeldib või nad saavad aru mingist teisest stiilist. Ma mõtlen selles mõttes võimul, et kes teevad kirjandusõpikuid ja -ajakirju. Aga ma ei tea, see on suhteliselt võõras maailm mu jaoks. Nii et võib-olla just on prestiižne.

Olin su raamatut hoopis teistsugusena ette kujutanud eelkõige sellepärast, et ma ei olnud tuttav su ulmejuttudega. Su kirjanikunimi seostus siiani lugudega „Onu Jaani erasõit“ ja „Kuidas seltsimees Lutikov taevasse läks“, mis on palju hilisemad kui need „Langemise...“ lood. Kas sa ise tunnend, et kirjutad nüüd teistmoodi kui varem?

Selles mõttes, et kirjutasin ulmet kuni onu Jaani looni ja siis hakkasin kirjutama teistsuguseid lugusid? Ma arvan, et eks iga aastaga arenen tehniliselt edasi, teisalt tekivad elus muud huvid ja küsimused. Ja kolmandaks – ei ole erilist mõtet sama asja kirjutada, mis kord on juba kirjutatud (kui just palju paremini ei suuda kirjutada). Ma ei taha küll kuidagi väita, et kirjutan nüüd hoopis teistmoodi. Minu jaoks on „Langemise...“ lood mingi valik. See kogumik ei oleks tervikuna tööle hakanud, kui ma oleks sinna Lutikovi loo ka sisse pannud ja ehk veel mõne lõbusa loo. Kõik need lood on seal sellised ausad ja ilma suuremate veiderdamisteta. Ühesõnaga, ma tahtsin öelda, et ma heameelega kirjutaks veel kunagi selliseid lugusid, nagu „Langemisse...“ jäi. Ja kui on mingi hea mõte, siis Lutikovi-loo sarnaseid ka.

Mulle ei meeldi mõelda, et mul on nüüd mingi väga oma stiil. Iga lugu on ju erinevast sündmusest inspireeritud, erinevast emotsioonist laetud ja erinevas vanuses kirjutatud. Mis aga “Onu Jaani erasõitu” puutub, siis see oli raamatu seisukohalt murdepunkt küll, kuna see läks inimestele üsna korda ja selle järel hakati ka teiste lugude vastu huvi tundma. Mulle hakkas tunduma, et ilmselt tuleb ikka raamat välja anda – võib-olla sellel ikkagi oleks lugejaid. Võib öelda, et sealtmaalt ma juba mõtlesin, et vot nii, nüüd ma panen ühe kogu kokku ja siis mul

ongi oma raamat. Ja kõik muu, mis ma hiljem kirjutan, see on kirjutatud juba siis, kui mul on see kogu olemas.

Juttude juurde oled märkinud ka kirjutamisajad, mitmed on pikka aega valminud. Kas sa kirjutad pigem vähem ja tegeled iga jutuga rohkem?

Kipub sedasi olema, et kõigi muude toimetamiste kõrvalt on kirjutamiseks aega ikka väga vähe. Mõned loetud tunnid. Nii et ma katsun selle aja võimalikult efektiivselt

ära kasutada ning mõelda ühe loo pigem detailideni läbi, kui et kiiruga kümme tükki vorpida.

Raamatus on lugude lõppu märgitud kirjutamisaastad, aga neid ei maksa päris nii võtta, et sellel aastal ma nüüd kirjutasin selle loo ja aasta lõpus panin punkti. Mul on see häda, et ma ei pea lugusid (vähemalt

enda omi ja eriti neid, mis “Langemisse...” sisse said) lõpetatuks. Ma ei oska mõelda, et vot nüüd on lugu valmis ja nüüd ma panen selle loo riulile ja aeg-ajalt käin ainult eemalt vaatamas (puhaste kätega, loomulikult). Minu arvates saab iga lugu igaüks igal suvalisel hetkel täiendada. Ja sedasi ma olen neid kirjutanud ka, kihtide kaupa. Muudkui kirjutad

ja ümberkirjutad üht ja sama lugu, püüdes seda võimalikult erinevast rakursist näha. Vahepeal kasvad ja õpid midagi ja kohtad mõnd uut inimest ja siis avastad, et näe, see inimene või see seik sobiks sellesse loosse väga hästi – annaks võimaluse kogu lugu hoopis teisest vaatenurgast lahti seletada.

Kuna “Langemise alla nulli” lood on esiotra kõik eraldiseisvatena kirjutatud, siis raamatusse koondades sai neid natuke ühtlustatud. Sealt ka põhjus, miks paljude lugude lõppu on täiendavalt märgitud kas 2005. või 2006. aasta.

Onu Jaani loo viimaseks panemine on kaval võte. Vähemalt see mõjub kavalana, isegi kui see oli ebateadlik. Mina lugesin lood järjestikku läbi. Kui onu Jaanini jõudsin, siis tundus, et raamat tegelikult ei lõpegi ära, vaid on tehtud samm kuhugi mujale. Raamatu lõpus ei tekkinud minul vähemalt väga konkreetset lõpetatuse tunnet. Tekkis hoopis hirmus tahtmine edasi minna – loeks nüüd veel, läheks nüüd mööda seda uut rada ka.

“Onu Jaani” panime lõppu teadlikult. See on kuidagi omamoodi lugu, eriti selle lõpp. Päris seda mõtet ei olnud, et see nüüd midagi lõpetamata peaks jätma, vaid pigem ikka näitama, et siitkaudu saab reaalsusesse tagasi. Tegelikult ei ole selles raamatus lood järjekorras, need on ikka mõeldud iseseisvatena, suvalises järjekorras lugemiseks. Need on järjestatud enamvähem sarnasuse järgi: algusesse jäid muinasjutuainelised ja lõppu ulme-ainelised (kuigi need on vist üks ja sama?).

Aga kuidas sa sattusid muinasjutu- või ulmeainelisi asju kirjutama? Kas eelistad sellelaadseid asju ise lugeda või oli see juhuslik? Nii lihtsalt tundus kõige parem, mõttekam, õigem?

Hmm... Need muinasjutumaailmad on ilmselt suuresti välja kasvanud sellest, et mu esimene väga tugev kirjanduselamus oli seotud muinasjuttudega. Ehk siis sellega, et ema luges magama jäämiseks paksudest raamatutest muinasjutte ette. Meil kodus oli veel maailmamuinasjuttude sari (need

pisikesed raamatud, milles igaühes oli ühe maa või rahva muinasjutte) ja sealt olen ka hästi palju inspiratsiooni saanud. Ma arvan, et võib-olla nende pärast tunnengi muinasjutumaailmades kodusemalt. Ulme matkimine on suuresti seotud sellega, et mul oli väiksena üks sõber, kes oli õudusjuttude fänn ja siis ta tahtis, et ma ka õudus- ja ulmejutte kirjutaks, mida ma ka tegin.

Sotsiaalne surve!

Jah. Ma olen ulmeraamatuid lugenud ka, näiteks "Asumi" seeria oli väga võimas. Eks ma sealt olen siis vaadanud, et kuidas seda ulmet kirjutada. Osade lugude puhul on põhjus ka selles, et eks ma olen tahtnud, et mind siin-seal ikka avaldataks ja veebis on üks ajakiri Algernon, mis defineerib end ulmeajakirjana.

Jaani“ laadsete lugude põhjal hakatakse sind kindlasti Mehis Heinsaarega võrdlema. Seda enam, et sa oled Heinsaare novelli põhjal filmi teinud, millest võiks järeldada, et n-ö Heinsaare maailmaga on sul hea kontakt.

Juba võrreldakse, kusjuures. Mis konkreetset "Onu Jaani" puutub, siis see on teadlikult heinsaarelik. Mustandis on selle loo alguses

ka selgitus, et miks ja kuidas. Aga nii Värskes Rõhus kui raamatus jätsid toimetajad selle viite välja. See lugu juhtus ja sai kirjutatud otse pärast seda, kui ma olin kõik Heinsaare lood "Vanameeste näppaja" filmi jaoks üsna põhjalikult läbi analüüsinud.

Pärast „Vanameeste näppajat“ tegite Andres Ehini luuletusel põhineva filmi.

Jah, see põhineb luuletusel "Dr Lü-Ming ja Saatus", mis ilmus kogus „Uks lagendikule“ (1971). Sellel filmil on paar esilinastust olnud, aga valmis pole veel saanud. Muudkui nokitseme, sai vist natuke liiga suur asi ette võetud.

Andres Ehin tundub väga muhe, tal on ülimalt lahe hää luuletuste lugemiseks. Ja tal on koguaeg selline kaval muie näol, mis justkui ütleks, et ahhaa, te ei kujuta ettegi, mis tegelikult toimub.

On jah. Ehin teeb selle muige ja häälega filmis ühe rolli ka. Täpsemalt – mängib iseennast. Või siis ei mängi, vaid on.

Nii et kahtlaselt sürreaalsed asjad tõmbavad sind.

Mingi määrani küll jah, aga samas need sürri asjad ajavad kõige rohkem närvi ka. Mõne loo või filmi puhul ajab see sürr mind jube segadusse. Ma ei saa aru, miks seda sürri on kasutatud. Siis ma oletan, et a) ilmselt selle pärast, et autorid ei osanud mitte midagi paremat oma looga peale hakata või b) autorid ei saa ise arugi, et nad mingit sürri asja teevad (kuna nad ei taju maailma piisavalt adekvaatselt). Mõlemad jätavad kuidagi kehva mulje.

Kas filmide tegemise huvi tekkis seoses erialaga, et ajakirjandust õppides mõtlesid, et ohhoo, võiks proovida. Või siis see on lihtsalt teine viis, vahend mingeid loomingulisemaid asju ajada?

Filmide tegemise huvi oli ikka enne kui eriala, pigem sai eriala valitud selle järgi. Filmil on tõesti natuke teised võimalused loominguliseks eneseväljendamiseks kui kirjutamisel. Teiseks on film palju edevam – kuna inimesed vaatavad neid rohkem ja julgevad nende kohta arvamust avaldada. Lisaks on filmi tohutu pluss see, et seda saab kambakesi teha. **Kas sa filmi ei ole tahtnud**

minna õppima?

Olen, ma nüüd ju pool aastat õppisin ka, kuigi mitte mängu-, vaid dokfilmi. Head võimalust filmi õppida ei ole tekkinud ja väga pole ma seda võimalust otsinud ka. Mul on natuke hirm, et äkki hakkaksin halbu filme tegema. Ma võin ju jutu kirjutada ja avaldada, see ei tee väga kellelegi liiga, kuid filmil on ju taga suured rahad ja paljude inimeste vaev. Kui seda filmi siis ainult mõni üksik inimene mõistab, kas on siis eetiline seda üldse teha.

Kirjanduse õppimisega on veidi sama asi: pärast saad veel vähem aru ja endal tuleb kirjutamiskramp. Tuleb nii palju seinu juurde, mida vaja hakata maha murdma. Nende seinade teke võib ka lihtsalt vanemaks saamisega seotud olla, ma ei tea. Ja kirjutamine tundub vahel väga piinarikas olevat, mitte helge ja vabastav kogemus. Nii et ehk ei ole just kirjanikelt teoste nõudmine ja ootamine üldse eetiline. Kui lihtne või keeruline sinu jaoks kirjutamisprotsess on?

Ma valetaksin, kui ma ütleks, et kirjutamine iseenesest on minu jaoks raske. Mul ei ole

sellist suurt hirmu pastaka ja paberi ees kunagi olnud, nagu paljudel inimestel vist on. Pigem on kirjutamine ikkagi see aeg-ruum, kus ma tunnen end koduselt ja turvaliselt. Päris iga asja kirjutamisega ma hakkama ei saa ja mõni asi ei kuku päris nii hästi välja, kui tahaks, aga sellist ideaalolukorda ei saavuta ju ka kunagi.

Probleem minu jaoks on selles, et tahaks iga korraga kirjutada aina paremini ja paremini. Aga selleks, et seda saavutada, tuleb kole palju tööd teha ja proovida ja mõelda – ja see on ikka päris tõsine töö, mis ei pruugi väga kiiret tulemust anda. Tekib olukord, kus teised vaatavad peale ja ütlevad, et näe, väga hea tekst, aga omal hing ei anna asu, et see on ju mitu korda alla selle lati, mida ma lootsin saavutada.

Mis puutub sellesse, et vananedes tekivad seinad ümber, siis sellest saab üle, kui hakata märkama, et samal ajal, kui kusagile sein tekib, kukub kusagilt mujalt kaks seina kokku. Siis peab lihtsalt julgust olema oma pesakoopast välja minna ja järgmisesse tuppä astuda. Muidu võib nutuseks kätte minna küll.

Ütlesid enne, et „kõik need lood on seal sellised ausad ja ilma suuremate veiderdamisteta“. Kui ei oleks raamatut lugenud, võiks sellest järeldada, et kogus on väga otseselt autobiograafilised lood. Mida see ausus nende lugude puhul tähendab?

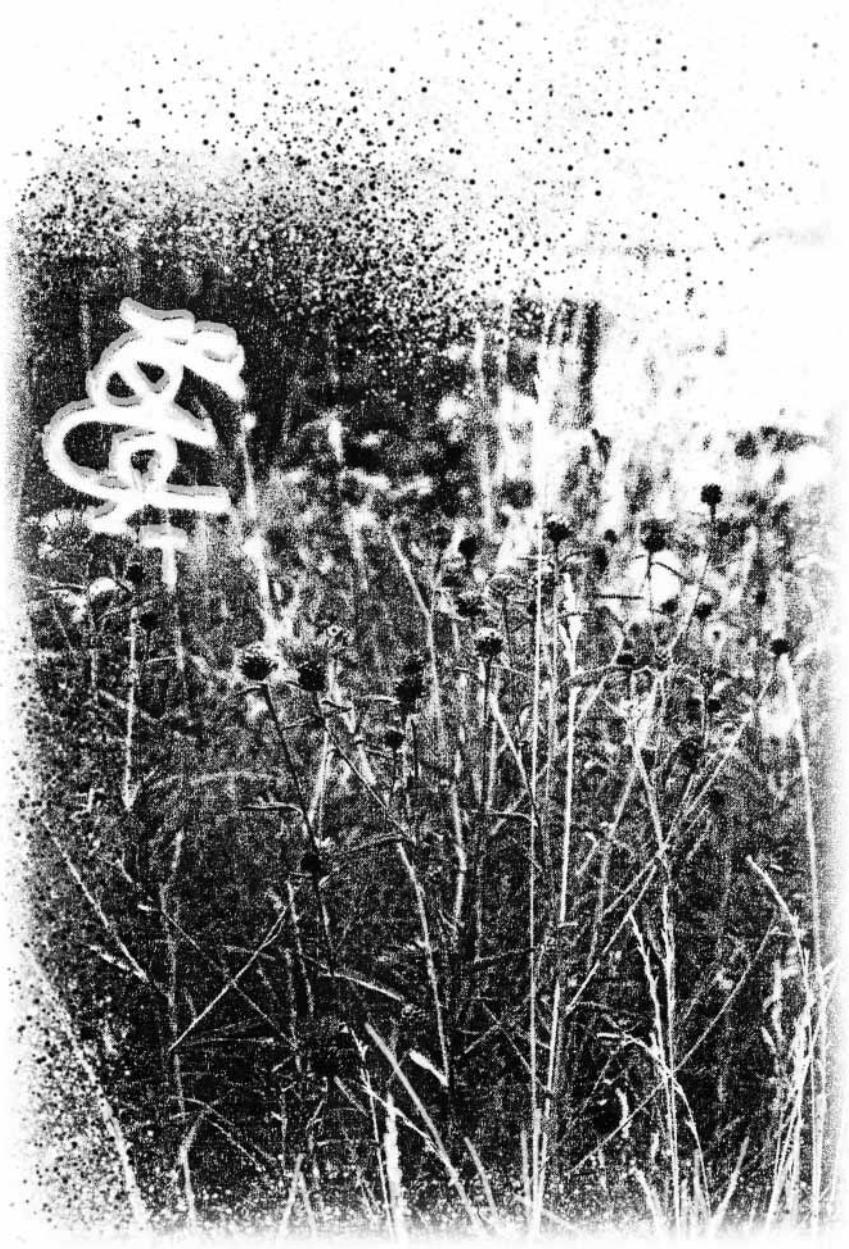
Need lugude ausus seisneb selles, et ma olen neid kirjutanud nii nagu mina endale kirjandusteoseid ette kujutan. Ehk et ma ei ole lasknud end väga palju häirida sellest, mida teised inimesed (nt kirjanduskriitikud või tunnustatud kirjanikud) arvavad, mis asjad on žanrid ja millised on heade ja halbade lugude kriteeriumid. Ma ei ole endale eesmärgiks seadnud sellise loo kirjutamist, mis meeldiks kõigile toimetajatele, et siis saaks selle looga raha teenida. „Langemise...“ lood on kunstilises mõttes süütu inimese lood. Ma kirjutasin nii, nagu minu arvates tuli neid lugusid kirjutada, küsimata, kuidas peaks kirjutama või kuidas oleks minu isikule majanduslikult-sotsiaalselt kõige kasulikum.

Teisalt seisneb see ausus selles, et lugude vormi puhul olen lähtunud lugude sisemisest loogikast – kõigepealt on olnud lugu ja siis olen mõelnud, et kuidas seda kirjutada. Mul on tunne, et lood on ise dikteerinud, et neid ei saa kirjutada sellise veiderdava stiiliga, kus keel ise sulle nii näkku karjub, et loo vaikne hingamine üldse ära ei kosta. Kui mul oli tunne, et seda lugu võiks kirjutada kohmakalt ja keeleliste vigadega – sedasi mõjuks see ehedamalt –, siis nii ma ka kirjutasin. Sa ise viitasid, et „Onu Jaani“ võrreldakse Heinsaarega, justkui oleks kõigepealt stiil ja siis oleks lugu. „Langemises alla nulli“ on vastupidi: kõigepealt oli lugu ja siis tuli stiil.

Kogu nimiloos on lause „ma teadsin, et mina ei olnud midagi. Et kõik oli vaid väljamõeldis.“ Kas see võiks olla su pseudonüümi võti?

Võib olla küll. See olemise ja mitte-olemise teema, mis kogumikku läbib ja nimiloos sõnadesse vormub, on minu jaoks väga põnev teema.

Külmkingad ja küborgid

Näib, et inimkond ei suuda iialgi oma
müütilisusest vabaneda, pingutagu teadlased
kui palju tahes

/ Nele Salveste

Urmas Nimetu
"Langemine alla nulli"
2007

Oma värske ja esimese jutukogu „Langemine alla nulli” esitlusel arvas Urmas Nimetu, et tema jutustused võiks liigituda utoopilisteks muinasjuttudeks. Pikemalt analüüsimata, mida võiks tähendada utoopia, utoopiline või muinasjutt, järeldan ma, et nendes jutustustes peab olema midagi viltu. Midagi viltu selles mõttes, et ta jääb ratsionaalse mõistusega hoomamatuks. Kahtlane üldistus ilmselt, ses mõttes, et eks kujutagi kirjandus pigem seda osa inimestest, mis inimesele endale kipub hoomamatuks jääma ja millest rääkida raske või millest kõnelda üldse ei tohigi.

muinasjutulisust erinevalt, kuid moodustavad huvitaval kombel ühtede kaante vahele köidetuna terviku. Kolme esimese jutustuse „Lämb”, „Viisteist aastat” ja „Nõiatapja” ruumideks on vastavalt külad. Nimetu tegelastel tuleb hakkama saada ebausklises, raskete elutingimustega ja rangete seaduste ning reeglitega kogukondades. Õigupoolest nõuavadki rasked looduslikud olud rangeid reegleid, et inimesed üldse suudaksid üheskoos ellu jääda. Kogu nimijutustus „Langemine alla nulli” tekitab nendes keskkondades pöördet, aga mitte otseselt kõnealusel tekstis, vaid alles järgnevatel jutustustel. Nüüd ilmub tekstidesse tõesti midagi, mis on utoopiline: kõrgetasemeline elektroonika, toidusüntesaatorid, igipõlevad valgustid ja *matrix*-maailm ning küborgid. Jutustuste ruumideks on linnad, urbaniseerunud ühiskonnad. Viimane jutustus „Onu Jaani erasõit” toob lugeja aga kuskile sooja suvisesse, kuidagi turvalisse, muinasjutulisse ja kodusesse keskkonda. Kui teised jutustused paiskavad lugeja hävingutesse ja ühiskonna laostumistesse, siis siin tekib tunne, et miski maailmas on ometi muutumatu: onu Jaan sõidab ikka oma vana Volvoga ja viib soovijaid sihtkohta, lennutagu pealegi külmkingad bussi läbi õhu, varisegu pealegi iidset tornid, otsitagu

pealegi kosmosejaamas kärbeste planeeti, onu Jaaniga jõuab ikka vanaisa juurde.

Urmas Nimetu loob oma jutustustes keskkonna, annab sellele oma toimumisreeglid ja asetab sinna tegelased. Jääb tunne, nagu tuleks tegelastel kogu aeg selle keskkonna eest põgeneda. Sealjuures väljapääsu enamasti ei ole. Nimetu jätab oma tegelased enda reeglite järgi toimiva keskkonna meelevalda ega säästa neid. Näiteks jutustuses „Lämb” piinab ümbruskonna külasid tohutu põud ja saak on ikaldumas. Vihma ei paista tulevat, *[p]äike tõusis ikka veripunastes toonides, paistis sama enesessesüvenenult neile lagipähe ning vajus siis täiesti ükskõiksest eemallaiuva kõrbe rüppe* (lk 9). Müütiline kuju Kaugelttulnu on jätnud inimestele tohutu suured trummid mäe jalamile, mille sügavikku sirutub tilluke kargeveeline veesilm. Põud ja ikaldus on külaelanikelt elu röövimas, inimesed laastav nälga seisab silme ees. Mõte ripub veetilgakese küljes, mis põllud päästaks. Ülivõimsate trummidega suudavad nad küll kaljude vahelt vee kätte saada, kuid ühtlasi õnnestub neil end koos oma külaga ära uputada. Just nii lohutamute ja lõplike lahenduste ette võib Nimetu oma lugeja jätta.

Vahel tuleb tal siiski tuju oma tegelasi päästa, nagu näiteks jutustustes „Maa-alused” või „Kärbeste planeet”, kuigi esimeses on see pääsemine väga äratuntamatu. Tuleb teksti viimaseid lõike vähemalt neli või viis korda kaaluda (loe: lugeda), enne kui pääsemise kaaluvihud leitakse rasked olevat. Need viimati nimetatud kaks lugu näivad moodustavat huvitava dueti. „Maa-alused” jutustab nelja lapse põgenemisest paradiisi tohutute kokkuvarisevate tornide kaudu. Terve jutustuse vältel on fookuses lapsed ja nende läbielamised võõras, nende jaoks tundmatus, vananenud tehnoloogiaga keskkonnas. Jutustus „Kärbeste planeet” paistab tegelevat sama küsimusega: inimese vajadusega vabadusse, võib-olla isegi igavikku pääseda. Pääseja on tütarlaps Maileen, aga jutustus ei tegele praktiliselt üldse tema elutunnetuse või siseilmaga. Jutustuse keskmes on hoopiski kosmosejaam, Maileeni ümber sehkendav kõrgtehnoloogiline sootsium, mis

Maileeni mõtetest suurt midagi aimata ei suuda. Võib aga oletada, et Maileeni peas keerlevad samasugused hirmud ja iha ühiskonnast pääseda nagu tornis ekslevate laste peadeski. Nii agendid jutustuses „Maa-alused” kui teadlased „Kärbeste planeedi” loos arvavad, et nad viivad läbi eksperimenti ning olukord on nende kontrolli all. Ometi ei ole see nii, lastel õnnestub pääseda.

Nimetu ei paista olevat väga intellektuaalitseja, ta jutustab pigem klassikalisel moel, narratiivi printsiipidele alludes, lugejale lugemismõnu pakkudes. Tal õnnestuvad kohati väga hästi loodus- või situatsioonipildid, jõuliselt ja sugestiivselt sõnastatuna: *Põud oli saanud nende kõrgeimaks käskijaks. Oli suretanud metsatukad, nii et neis enam lindudelegi pesakohta ei leidunud; oli kuivatanud sambla, nii et sellest enam marjavarsti ei võrsunud; oli liivatuisuga sõõvitanud nende karjamaad ning tolmustanud aitadesse kogutud viljatagavarad. Põud oli sisse kolinud nende hoonetesse, istus nende kõrval lõunalauas ning lõbutses nende eest hoovidel. Inimesed tundsid end omaendi kodus võõrastena. Rohelus, mis neid põuaeelseil aastail oli rõõmustanud igast ilmakaarest, lokkas nüüd kusagil kaugel, teisel pool kõrbe* (lk13).

Veidi on debütant julgenud ka tekstiliste vahenditega katsetada. Jutustuses „Kärbeste planeet” kirjeldab autor sündmusi kolmandas isikus, aga vahetevahel tuleb teksti lisaks vaatlejale keegi *meie*. Selle meiega tuuakse ühtlasi sisse lugeja. Lugejal peab lihtsalt korra viirastuma, et temagi on Maileeni tundnud, kuskilt kirjandusest tema saatusega kursis, olgugi et tegelikult on ta just praegu alles esimest korda tütarlapsena kohtunud. Lugu „Onu Jaani erasõit” pöördub lugeja poole aga hoopiski sina-vormis ning saavutab pool oma soojusest küllap just sellega.

Nimetu teksti iseloomustab ehk ka veel see, et ta jätab dialoogid poolikuks. Ütleja ei räägi lõpuni, sest kuulajal on peas sama mõte ja üksteist mõistetakse poolelt sõnalt. Lugejal ei ole tavaliselt mõtete lugemisega probleeme, sest jutustuse jooksul on talle antud piisav kontekst. Kogu nimijutustus „Langemine alla

nulli" aga eirab seda reeglit. Kõnelused on katkendlikud, tekst fragmentaarne ja paistab, et autor lülitab lugeja üldse oma tekstist välja – *Jah, te oleksite pidanud ise seda sadu nägema. Siis ehk mõistaksite, millest räägin* (lk 70) – ja kordab veel kord lõpuski: *Ma ju ütlesin teile, et oleksite pidanud ise seda sadu nägema! Seda talve, veebruari. Selles linnas* (lk 76). Justnagu oleks kogu tekst üks suur luhtunud tuisuse talveilma kirjeldus ning lugejal ei oleks seda vaja üldse lugeda, kui ta vaid olnuks seda sadu näinud. Nagu ma kord juba väitnud olen, peitub Nimetu puhul raskuseks jutustuse keskkonnas ja selle toimimise reeglites. Ehk see, mis toimub tegelase mõttemaailmas, peegeldub tihti tegelikult keskkonnas. Ja kui keskkonna kirjeldus, nagu see tuisune talveilm, "läheb luhta", siis justnagu polegi lugejale midagi jäänud. Ses luhtaminekus võiks aga teistpidi olla oma tähendus. Jutustuse minategelane on tõesti omadega läbi, tühi, üksi ja kõigest ilma jäetud, seal ei olegi lihtsalt midagi öelda, kui ei taha võtta kasutusele mingit kulunud ja sisutuks klišeeks muutunud keeleväljendit. Teisalt, võrrelduna „Onu Jaani erasõidu" sinavormi kaudu saavutatud soojusega, võidab autor just lugeja tekstist väljatõukamisega jutustuse kõleduse ja külmuse. Võib-olla me siiski saame aimu tolle veebruarikuu talveilma troostitusest, vastu kirjutaja ootusi.

Mul ei olegi tunnet, et Nimetu jutustused on stiilipuhtad utoopiad või muinasjutud. Tundub, et tema jutustustele on mingi vint peale keeratud, midagi on kuskil liiga palju. Vindid on umbes säärases stiilis: seisad taevas paradiisivärvavas ja mõtled, et ok, paradiisi ei saa, aga kus see trepp nüüd siis on, millega alla tagasi saaks, et põrgusse minna. (Situatsioon pärineb Värske Rõhu 10. numbris ilmunud Urmas Nimetu jutustusest „Kuidas seltsimees Lutikov taevasse läks", mis iseloomustabki ehk kõige ehedamalt Nimetu jutustuste stiili.) Ei jää muud üle, kui tuleb hüpata. Oled korra teelt eksinud ja selle eest tuleb kõrge hinnaga tasuda. Ikka uuesti ja uuesti

tekib lugejal tunne, et keskkond on alati ründav ja inimesel ei ole sellest väljapääsu. Ja päike on Nimetul ka alati veripunane, otsekui metsikul kiirusel leviv talitsetamatu tulekahju.

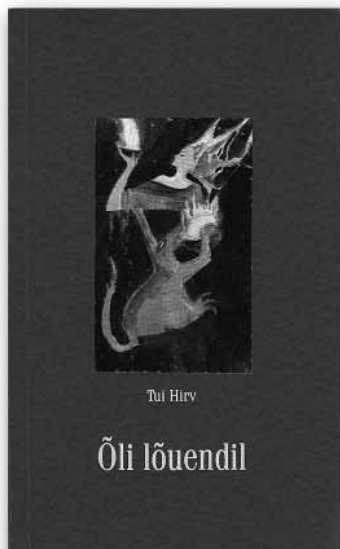
Ei taha aga sugugi öelda, et Urmas Nimetu oma tekstides kuidagi kibestunud on. Jah, inimene näib küll aina lõksus olevat, aga ahistavat ängi lugeja tegelikult ei taju. Kui midagi mõjubki piinavalt, siis ehk jutustused „Lämb" ja „Viisteist aastat". Tohutu troostituse kujutamine ei näi Nimetul siiski õnnestuvat, kogu kõige nõrgemaks jutustuseks on minu arvates „Romantiline jalutuskäik".

Mis noore autori sümpaatseks teeb, on tema aegajalt esile kerkiv muhe iroonia: Maileen viib tõsised kärbeste planeeti otsivad teadlased kosmosejaama putukate- ja mikroorganismide laborisse ja näitab neile isoleerkambrisse suletud äädikakärbsed; või siis toon, millega ta Tõelist Bussijuhti kirjeldab ja kuidas järgmisel hetkel seesama Tõeline Bussijuht juba oma palju teibitud mootorit veelgi kord MacGyveri teibiga putitab.

Ja mis siis alla nulli langes? Temperatuur muidugi. Aga lugejal ei tasu külmetumist karta, sest onu Jaan sõidutab ta jälle päikeseküllasesse suvepäeva, kus isegi külmkingad ei mõju kurjatoovalt.

Luule kui näitlik kontsert

/ Brita Melts

„Õli lõuendil“
Tui Hirv
Tänapäev, 2006

Kindlasti ei ole kuigi õige väita, et kirjanikuks sünnitakse, kuid üks (ja loomulikult mitte ainuvõimalik) kirjanikuks või kunstnikuks kujunemise tee võib põhineda ka perekondlikul taustal. Justkui päritakse vanematelt vajalik kirjandusgeen ja kirjutamisanne vms. Eesti kirjandusest leiab ju mitmeid perekondi, milles andekaid ja kirjandusega agaralt seotud liikmeid on mõeldukalt üle ühe. Nõnda võib Tui Hirve puhulgi tema loomingut silmitsedes öelda, et vajalik kirjandusgeen on olemas. Samas aga hakkas too teadmine vähemalt minu puhul algselt tootma teatud mõttes (häid) eelarvamusi luule suhtes. Hiljuti olin veidi põhjalikumalt süvenenud Indrek Hirve luulesse, mistõttu kujunes ka õrn ootustepinnas, kuigi tegelikkuses on Tui luule absoluutselt eraldiseisev nähtus, see on teistsugune ja vaid tema isiksusest lähtuv. Mõlemad nimetatud tallavad omaette loomeradu, on ju kumbki ka täiesti erinevast põlvkonnast, millest rohkemal või vähemal määral mõjutatuks osutub ka kirjandus. Kuna need mainitud eelarvamusel ehk sisuliselt ootused olid algselt suuremad kui tegelik lugemiskogemus, siis nähtub taaskord, kui eksitavad on eelarvamusel.

T.H. on järjekordne noorkirjanik, kes sisenes kirjandusse just luuledebütüdiga, milleks on mõõdunud aastal trükivalgust näinud „Õli lõuendil“. Teatavasti on Tui liikumine luulest proosaradadele toimunud üsna kärmelt, augustis ilmus tema debüütromaan. Lugenud ma seda veel ei ole, aga raamatututvustuse järgi näib see kätkevat endas mitmeid motive, mida autor lahkab oma luuleski. Üheks selliseks on kahtlemata muusika ning laiemalt kunstiilm, millega Tui on tugevalt seotud. Ilmekalt kehtib T.H. luuleloomingu puhul tsitaat Lembit Kurvitsalt: „Luuletuse sünn on näitlik kontserdiolustik valges ja õhulisel saalis: ruum jääb vaikseks, kui pianist tõstab käed, et need klahvidele asetada. Ja kui universum tol hetkel veel edasi kestab, siis sünnib elutusse vaikusse soe ja habras helidevoog – see on muusika, see on luule, see on valu.“¹ Tunneb ju T.H. kui laulja ülihästi neid kontserdiolustikke ning samavõrd musikaalsesse võrgustikku kootuna täitub vaikus või tühi paber erilise soojuse ning kunstilisusegagi. Kord jäävad saalid õhulisemaks ning looming staatilisemaks, kord aga pulbitseb neis tohutu energia ning mõttetihedus. Põhiline on, et klahvidele vajutatakse oskuslikult, enesekindalt ning sihilikult, olgu sündiv teos siis milline tahes – kunstnik on oma võimeid rakendanud ja publikuga vajaliku kontakti loonud.

„Õli lõuendil“ sisaldab mitmeid erinevaid teematahke, mis hõlmavad loodus- ja olustikuvisioone, lapsepõlvemälestusi ning täiskasvanuks sirgumise pingeid, folkloorseid motive ja kunstimuljeid, linnakeskkonda ning inimsuhteid. Luuletuste temaatika on liigagi eriilmeline, sellest kujuneb terviku eklektilisus

¹ Kurvits, Lembit 2003. Tõrvalill. Tallinn: Eesti Raamat, lk 116.

ning ebaühtlus ei tekita vaheldusrikkust, vaid pigem segadust. Siiski, tsükliline jaotus aitab tekkinud põimingus mõneti korda luua või vähemalt natukenegi orienteeruda. Päris ära tollesse teemarägastikku ikkagi ei eksi ja erinevad osad moodustavad kesksete motiividega iseseisvaid tervikuid, kuigi eraldivõetuna ei pruugi need osad üksteisega hästi haakuda. Värssidesse kätketud nägemised-tajumised ei koondunud ühte läbivasse keskmesse, vaid hajuvad laiali, küll mõõdukalt, kuid ühendavaid lülisid ja haakumisi on keeruline aduda ning luule pakub muljeid seinast seina. Ehkki motiivide ja emotsioonide paljususe osutub mõnel puhul tänuväärseks, jääb kõnesolevas luulekogus taoline aspekt õrnalt häirivaks. Mainitud kirevuses võib segaduse kõrval tegelikult näha ka teistlaadi taotlust – ühe kindla maitseotsustuse paikapanematust, sest tõepoolest ei ole võimalik kirjeldada lugemisel tekkinud muljet kuigi üheselt ja kindlalt, selle välistab värssidest peegelduvate meeleolude, pildikeste piisav ebaühtlus, kohati lausa vastandlikkus –, isiklikult eelistaks rohkemat keskendatust, tasakaalukust ja ühtlasemat motiivistikku, seda enam, et vormilt ja üksikutelt metafooridelt kaldub luule pigem millegi rahuliku poole.

Praeguses luule üldpildis ollakse vormikasutuses küll lõputult vaba, kuid see ei välista ometigi vormirangust ning lähtumist klassikalistest luuleprintsipidest. Kuigi T.H. luule on värsitehniliselt üsna mitmekesine, on luuletaja suures osas lähtunud klassikalisest luulevormist, seejuures loonud peamiselt (viiejalgseid) jambilisi värse, vähesel määral muudki. Traditsioonilisi vormivõtteid järgiv luule näib olevat paremini õnnestunud, see mõjub oma musikaalsuse ning kauni sujuvusega märksa köitvamalt. Luulekogu tähendust silmas pidades võikski ühelt poolt osutada klassikalise luulevormi kultiveerimisele – meeldiv, kui ka noored luuletajad mõistavad, oskavad ja tahavad kindlaid meetrume rakendada, kui varasem traditsioon haagitakse uute võtete külge. Aga noor poetess ei ole läbi saanud ka ilma üldises luulepildis valitseva vabavärsita ja nõnda sisalduvad luulekogu mõnes tsüklis (nt “Umbra ja ooker”) põhiliselt rütmiliselt vabad ja voogavad, paiguti üsnagi proosalähedusse kalduvad luuletused.

Luule on väljund, milles on võimalik sõnastamisega jõuda suuremate avastuste ja tulemuslikuma mõistmiseni, seda nii enese isiku kui ka üldisemate arusaamade ning nähtuste kohta. Sestap on luule lugeminegi alati mingil määral rikastav – mõni sõna jääb ikka hoopis uue tähendussisu omandanuna meelde mõlkuma, konstrueerides seeläbi tavapärasest hoopis erinevaid ning üllatavaidki seoseid. Luule põhiohk keerleb just sõnade ümber, kuid nende rõhkude ning seoste haaramine sõltub peaaesjalikult individuaalsest tõlgendussuhtest – poeedi kogemused ja nägemised on küll luuleks kirjutatud, kuid lugejale on need ikka midagi muud kui nende tähendus algse luuleimpulsina. Mina loen erilise tunderõhuga just T.H. lapsepõlvemälestusi (nt “Lapsepõlvesuved” lk 50) ja leian – võibolla lausa sihilikult otsin – selles sarnasusi enda mõningate mälus kõlkuvate nostalgiliste visioonidega. Sest minu jaoks on samamoodi olulised sõstrapõõsad, kiviklibune teerajake, rookatusena ait jms, keegi teine loeb ja suhestab neid hoopis millegi muuga, oma mälestustega. Sõnad on küll samad ning värsid fikseeritud, kuid tähendus ja tunne, mis lugeses tekib, jääb rangelt ühe konkreetse isiku raamesse, interpretatsioon sõltub palju individuaalsetest kogemustest. Ometigi võib tolles luulekogus näha säärast poeedi kogemuste summat, mille tähendusväli laieneb hõlpsalt millelegi enamale kui pelgalt luuletaja subjektiivsus, mistõttu see “summa” hakkab töötama üsna vabalt ka lugeja kasuks. T.H. nostalgilistest värssidest kangastuvad pildikesed on algselt küll luuletaja enda omad, kuid kirjeldused elustavad midagi ka lugeja mälus, nii mõnigi unustusse vajunud hetk elavdub taas, kujundid hakkavad tööle kui olulised motiivid lugeja subjektiivses teadvuses.

T.H. luule “elustav” toime võib muuhulgas johtuda ka sellest, et neis tekstides on alati keegi kohal, keegi elav täidab neid ruume ja pildikesi, millest autor jutustab ja mida ta hakkab helidevooga täitma. Tihti peale on selleks kohalolijaks luuletaja “mina”, samas tehakse ka üldistusi, kõneldes “meist”, kuid paiguti suundub kogu tähelepanu hoopis kellelegi, kes ei olegi niivõrd selgelt määratletav. Sellest ilmneb omamoodi mängulisuse katsetusi, mille ilmekaimad tulemused leiduvad luulekogu

lõputükkis („Suurilma ikoonid“). Autor mängib luuletaja positsioonidega, mida saadavad kindlad seisukohavõtted – üliisiklik ning pihtimuslik laad avaldub „mina“ kaudu, kuid hetketi pöörduakse luules jõudsalt, lausa agressiivselt hoopis „sina“ poole. T.H. isiklikest hetkedest, nägemustest on võimalik luua ka üldistusi, mille semantilist tasandit hoomab iga vähegi kunstiline hing. Sellest kasvabki üks luule olulisuse aspekt: mõneti mõjub luule küll eimidagiütlevalt, kuid selle korvab ajutine laiem haare, mille kinnismotiivid on kohati lausa universaalsed. T.H. konstrueerib „suurilma mudeli“ ning edastab seda kindla isikliku suhtumise ja teatava elutarkusega – moodsas elukeskkonnas on palju võltsi, kuid ehedat väärtust omab vaid loomulikkus ja lihtsus. Kindel on see, et luuletajal on selged tema esteetilised hoiakud, elusihid ja põhimõtted. Nende väljendamisel ei ole poetess üleliia keerutav, vaid enesekindel ning teadlikult selge. Küsimus on pigem selles, kuivõrd saavutab lugeja läheduse kõige värsistatusega. Luule on juba kord väga isiklik ja individuaalne, selle ainus algne tähendus jääb luuletajasse enesesse, lugeja saab sellest vaid omad tõlgendused, konstrueerides värssidest haaratud kujundite ümber oma loo. Igatahes on huvitav jälgida, millal on määravaks „mina“, millal liigub tähendusrõhk „sinale“ ja mil määral mängib kaasa ka „meie“ hää. Selliste mänguliste positsioonivõttudega tuleb Tui kaunis lõbusalt toime. Eelnevas seisneb ka üks luulekogu tugevus – see süstib hoolega optimismi ning omajagu kelmikust, millele omakorda lisandub selge ja kindel, pisut programmilinegi esteetika. Selles mõttes on T. H. kahtlemata küpsem ning värvikam kui mõni kaasealine.

Üheks luulekogu kandvaks ideeks on omamoodi eneseks olemise kindlustamine, mis ilmneb eriti lõputükkides („Egoist profiilis“ ja „Suurilma ikoonid“), mille põhiliseks kontsentriks on ühe noore naise tajumused, tundmused, suhted ja vastakad emotsioonid – see, mida luuletaja hing näeb ja mõtleb. See on teatud mõttes kogemusluule, mis kantud isiklikest avaldustest ja mille metafoorika tähendus seisneb põhiliselt kunsti tajumise märkides (nt küündimatuse meri, kunsti reeling, õhu sätendav koorem). Selles sisalduvad enesekaemused, eneseprojektsioonid, ka suureks saamise pained,

teeskluse mõjuka kunsti õppimine. Luuletaja püüab peegeldada enese rolli, kuid samas rebib eneselt ka maski ning manifesteerib iseendaks jäämist. Olulisel kohal on identiteediküsimus, milles on oma osa loomise pingel ja painel: Kunst ongi üks suur valu (lk 74), sellest võib aimata autobiograafilisust, elu peegeldub läbi muusiku ja kunstniku hetkede. Vaatamata sellele, et luulekogu on oma temaatilise hüplikkuse ja vormilise ebaühtlusega terviklikust tasakaalust kaugel, on siiski võimalik hoomata luuletajas eneses, tema kunstiloomes ja eripäras meelelises maailmas paiknevat tasakaalu.

Paradoksaalsel kombel, kuigi luuletaja manifesteerib enese isiksust, individuaalset omapära ja iseendaks jäämist, ei pääse luules see isikupära esile. T.H. luule on lugedes lihtne, loomulik ja samas poeetiline, kuid luulekogu hüplikkus osutub mõneti häirivaks. Algab see paljutöotava folkloorse hämaruse, teatud laadi arbumisega, millest aimub eufoonilist kõrgpoeetilisust ja stiililise sillerduse püüdlust, kuid seejärel suundub argisemasse lihtsusesse ja edasi tuleb vähe helgeid ja põnevaid kohti, paiguti mõjub soo lihtsus tuima kujundivaesusenagi. Särsakamat tooni annab luulekogule ehk pingele maapealse argisuse ning kõrge esteetilise pühaduse vahel ehk ratsionaalsusest kantud tehnilike motiivide ja kunstilise meele, looduskujundite pörkumine, kuid see pingegi lipsab vahepeal tabamatusse varjulisusse. Sellest hoolimata on T.H. luule tähelepanuväärne muidu suurt kaalu omava inetuse esteetika või linliku lüürika kõrval. Positiivsem on asjaolu, et Tui luules ei ole liialdusi, võltsi aupaistet või liigset efektitsemist, vaid mõjusaimaks kujuneb poetessi siirus ja loodetavasti tähistab „Õli lõuendil“ alles väga-väga alguspunkti, ehk jõuab ajapikku ka küpsema luuleni, et saaks Hirvele kui poetessile osutada tähelepanu edaspidigi. Igatahes on „Õli lõuendil“ omamoodi panus eesti luulesse. Vajalikkus sügavust ei tabanud, sest ühe hoobiga on püütud haarata liiga palju, haare ei ole piisavalt tugev ja võimalik pidevus ning ühtsus pihustub millekski ähmaseks. Kuid kunstnik on oma kontserdi esitanud ning kujunenud atmosfäär väärib tunnustavat aplodeerimist.

MK3 – elu väljaspool kera

/ Kadi Soop

Birk Rohelend
"Mina, Mortimer"
Tänapäev, 2007

kes püüab kisendavalt-karjuvalt jätta endast võimalikult boheemlaslikku muljet. Birk on see, kes otsib tõelisi väärtusi maailmas, kus kõige olulisemaks peetakse väliseid määrajaid. Vahest on ta inimkonna viimane lunastaja? Või lihtsalt jumaliku andega?

Loo peategelaseks on Mortimer. Ta on masin, Mortimeri-nimeline kollase-hallitriibulises sargis tehniline süsteem. *Perpetuum mobile*. Mort on suur, ülbe ja rikas. Blondid siresääred oleksid tema pärast arust ära, kui neil oleks aru, millest ilma jääda. Ta on see, kes juhib elu. Talle meeldib mõtelda teiste inimeste mõtteid. Mort on osa sellest, mis loksus vanni sees. Täpselt n molekuli ollus. Süsinik, vesinik ja hapnik malmist vanni halastamatult konkreetses maastikus. Jah, Mortimer on lainetus.

Mort on skeptik. Ta on iseenese maailm, iseenese jumal, iseenese looja, algus ja lõpp. Tema üksi teab, kes on Mort, mida ta tunneb ja tahab, ja kõik, mis on väljaspool teda, võiks sama hästi ka olemata olla. See on Morti religioon. Ja ta ei suudagi aru saada, et ka teistmoodi on võimalik elada. Ta ei usu, et *tõeline usk ei vaja kinnitust* (lk 56).

Mortimer elab usus, et universumis on kõik võimalik. Ta leiab, et ta elu ja mõtted on kerapinnakujulised ja et Jumal on tahtnud meid üksnes lollitada, andes mõista, et kusagil on maailma lõpp. Kuidas saab kerakujulisel asjal olla algust ja lõppu?

"Kes on Birk?" küsite Teie. Ei, Birki pole tõepoolest olemas. Ja vaevalt ta siia ilma sünnibki. Nii võite otsekohe kõikvõimalikud netiotsingud sulgeda, sest selle noormehe telefoninumbrit te seal tõepoolest ei leia. Birk on fantaasiasünnitis ühest pimedast augustiõhtust, mil Hele-Riin Mooni pähe kolis elama pikk, enesekindel ja *yuppielik* Mortimer. Kuna Birk on fantaasiasünnitis, siis vahest on meil luba kujundada teda meie enese näoliseks. Birk elab meis. Meie Birgis. Aus kaup?

Minu jaoks on Birk igavale lausele pandud optimistlik hüüumärk, mis kisendab ühtsoodu kui igiliikur. Matemaatiline lõpmatus, mis otsib midagi küllil vajunud kaheksast, ja algosakestena kekslev mittemiski. Ta on hingelt poeet ja südameelt armastaja, humanist ja pessimistlik uskuja. Teda iseloomustab lõpmatu kurbus ja surematu lootus. Ta on üleskeeratud pluusikraega meediatudeng,

Kirjanik seab meid küsimuse ette – kas Jumal on olemas? Kui on, kuidas siis selline korralagedus? Missugune osav valitseja lubab niisugust omavoli, mõttetut raiskamist ja ebaefektiivust? Birgi Jumal on oma üliras tarkuses siiski üks saamatu ettur, kes ootab, millal asjad ise võtavad heaks liikuda nii, nagu nad heaks võtavad liikuda. Milleks siis veel aga Jumal? Või et seitse päeva ja kõik? Pärast seda tuhandeid aastaid logelemist ja minnalaskmist? Jumal, sa oled üks suur laiskvorst. Ja mina ning Mortimer ei usu enam sinusse. Pole vist iialgi uskunud. Me sündisime ilma usu sütitava sädemeta.

Mortimerile meeldivad naised ja tema suhted naistega on nagu igal teiselgi tavalisel mehel ehk kõike on nähtud. Pikad või lühikesed, saledad või vormikad, blondid või brunetid – mis vahet seal on. Peamine on karakter, mis tema huvi paelub, selle paradoksid, paranormaalsus ja poltergeistid. Morti huvitab naiste reaktsioon. Kuid hoolimata sellest pole ta iial kedagi armastanud.

Mortimer on mõelnud välja koodeksi MK3, mis peaks võtma põlvist nõrgaks iga niiskehuulelise blondiini. Mortimeri koodeks põhineb kuulsal paradoksil – mida külmem käitumine, seda kuumemad naised. Sest koerad kipuvad ikkagi jooksuma tagasi peremehe juurde, kes neid lööb. Nii maname me ette iseteadliku-ironilise muige ja üritame koos teiste blondide kaasmaalastega kriitikatulva eirata. Nüüd, kus kirjanik on meie blondid testosteroonisõltlased „kasti“ tagunud, hargneb lugu lahti hoopis sügavmõttelisemalt.

Mortimeri neutraliseerijaks teoses kujuneb Anna, kahe näoga daam. Suur, ilus ja halastav kui öö. Anna on ilus nagu elu – mitte nagu ilusad lilled või liblikad või värvilised pildid raamatutes. Ta on lihtsalt usumatult vitaalne, iga rakk temas pulbitseb elu imelisest sädemest. Kui ta hingab, siis on ta üksainus kehastunud hingetõmme. Kui ta naerab, on ta naer. Anna on elus. Ja Annal on unistus: *Ma tahan endale tükikest pilve. Kandilist tükki. Klaaspurgis. Ma paneksin purgi riivilile ja vaataksin enne magamaminekut* (lk 79). Mortimerile meeldib vaadata Annat pilguga, millega ööliblikad laternat vaatavad, hardalt selle

ümber tiireldes.

Mortimeril on õigupoolest kolm sõpra – Ash, Phil ja Max. Ash ja Phil on kogu aeg tema jaoks niisama olemas olnud. Ta teab, et nad austavad teda, on talle lojaalsed, ja ta vaatab nendele heasüdamlikult ülalt alla. Nood kaks on mõlemad südamlikud poisid, mitte eriti säravad ega originaalsed. Mitte nagu Max, kes erineb teistest järsult nii välimuse, käitumise kui ka mõttemallide poolest.

Mortimeri vanemad on sellised ülimalt tavalised närvidele käivad inimesed. Morti isa on Suur Mees, kes käib oma kuulsuse järel. Kuulsus läheb ees ja isa jalutab jalutuskepiga järel. Mõnikord tundub Mortimerile, et kõik kohad on isa täis. Aga teinekord jälle – pole teda nagu olemaski. Endamisi kutsub Mort isa Ooperifantoomiks. Ja teine kord vihahoos susistab ta siiski: „Egotsentrikust nurisünnitis!“ Samuti põeb isa raskekujulist korralageduseallergiat. Morti ema austab aga isa kui pühakut. Mitte nii nagu oleksid isa jalas püksid, vaid nagu oleks isa maailma suurima püksivabriku omanik, härra Püks isiklikult. Ja see on ka ainus tee isaga suhelda. Isa on harjunud olema härra Püks. Ta tahab olla härra Püks ka Mortimeri suhtes. Aga Mort ei talu seda, ka tema on oma hingepõhjas härra Püks, mistõttu esineb neil omavahelisi kommunikatsioonitõrkeid.

Mortimeri ema on seevastu häbelik naisterahvas, kelle käed alatasa puhastusvahenditest punetavad. Ta on pisi- ja õrn. Näeb välja nagu külmavõetud lilleõis, millele keegi on sooja hingeõhku peale puhunud. Ometi on ema selles loos vaprase kehastus. Vahest on ta veidike *copy-paste* ka teistest tänapäeva noorsooromaanidest, mis nüüd üle ootuste populaarseteks on tõusnud? Jah, tõepoolest, ema jäi varakult rasedaks. Vanemad sulgesid ta selja taga ukse ning noor naisterahvas otsis ja ootas täielikku ja tõelist armastust. Kuid kuna tegu on naisautoriga, siis ei saa ta nii väikese seebiooperiga piirduda. Muidugi sekkub loosse noor tagasihoidlik Ash, kes Morti ema südame võlub. Eialgu ajab see Morti küll iiveldama, kuid hiljem on tal ema pärast hea meel, sest nüüd ta usub, et ema on leidnud selle õnne.

Kui me raamatut „Mina, Mortimer” esmakordselt silmame, võime endid üsna ahistatuna tunda, sest tekst hakkab voogama juba raamatu kaantel. Nii saab alustada raamatu lugemist vargsi ja pool-pilukil juba raamatupoos. On siis tegu puht ehtsa müügitriikiga või oli kujundaja kehv?

Kuigi esimene peatükk kannab lihtsamast lihtsamat pealkirja – „Pori” –, siis pole sugugi tegemist lihtlausetega ja ka täiendite kasutamisega pole koonerdatud. Tekib sootuks *déjà-vu*-tunne, ka meie oleme kõnninud vihmasel õhtul... Jah, ka meie oleme tundnud nii. Nii ja mitte kuidagi teisiti. Rõõvitud emotsioonid meie endi elust.

Jah, meie noorele kirjanikule meeldib meid kimbatusse ajada. Õigete täiendite valikuga kimpu jäädes jätab ta meile sulgude sees küsimusi „*Ehk veidi romantilised?*” (lk 4). Ta esitab küll küsimusi, kuid vastused jäävad raamatusse kandmata. Nii tuleb meil pöörata pilk iseendasse ja leida vastuseid sealt. Vahest tuleb lugeda eelnevat lehekülge mitu korda, enne kui mõistad, kas tegu on romantilise õhtuga või on kogu lugu laastavalt hall ja nutune?

Kirjanik laseb meil salakavalalt samastuda peategelasega, et meid siis järgmises peatükis julmalt tükkideks kiskuda. Nii jääme antiloobi kombel keset lõvi territooriumi ning esiti pole meil plaaniski sellest liialt reaalsest peegelpildist lahkuda. Saame ohvriteks tema enda manipuleeritaval malelual. Ning siis, kui ta on meie mõttemaailma lõplikult rikkunud ja segi paisanud, otsustab ta raamatu vaikselt, peaaegu kikivarvul kokku tõmmata ja me jääme oma rusuvate mõtetega üksinda. Nii peame püüdma rahuneda ja leida, et kogu see tekst on olnud vaid halb unenägu, et meie, meie, ei saa ometi olla Mortimerid. Ometi elame meie Mortimeris ning Mortimer meis. Hullumeelsus.

Vürtsitatuna kõikvõimalikest looduskirjeldustest, mis manavad meile ette poltergeistliku fotoefekti, läbib tervet teost blogilik imago. Teos mõjub kergelt, kuid raamatu lõppedes tabab meid krahh, mis kogu me senise mõttemaailma tuumapommiga aatomistaatusesse paiskab. Tänusõnad siinkohal kirjanikule, sest see on

hea, kui inimene mõtleb. Mõtlen – järelikult olen olemas? Kuid isegi selle tõdemuse tahab Birk meilt rõövida. Me jääme alasti, nõutuna vahtima valgete kaantega raamatut ja meil, meil ei ole kuhugi pageda, sest meil pole helekollase tapeediga tuba, mille riiulil istuks Kurat. Pole dialoogi. Pole juhtumitki. On vaid painavad mõtted.

Mida kaugemale areneb teos, seda iroonilisemaks ja alkoholimaigulisemaks see muutub. Lõpuks kujuneb peategelasest jaurav herilane, kes kavatseb sõita Aafrikasse. Pisut veidraks hakkab kiskuma lugu siis, kui kirjanik toob mängu kitsehabemega Kuradi. Muidugi pole see siin mingi tavaline kurat, kes oma punnkõhuga kuskil pahandusi korda saadaks. Julgen väita, et tegu on intelligentse kuradiga, kes jagab midagi ka alkoholi kahjulikkusest. Omamoodi on kurat veel doktori rollis, pannes peategelasel diagnoosiks psühhoosi ja soovitades tal juua sooja piima ning korralikult magada. Kurat on irooniline tüüp, kes mõnitab enesetapjaid. *Tõmbame valged linad pähe ja lahkume varakult parvedena, et põgenege, linnud, muidu nõuab elu veel elamist?* (lk 61).

Vahest oled sinagi üks nendest, kes usub, et Pamela Anderson ei käi iial meigita ning Cameron Diaz ei välju iial korraliku soenguta vannitoast? Oeh, ometi Mort, noor, särav, haritud, snoobiliku seltskonna hing ja vennaskonna liider, võib vedeleda külili pargipingil, seljas kunagi sinisetriibuline, nüüd muda- ja vereplekkidega kaetud pidžaama. Nii võib suisa arvata, et ka rikkad tunnevad. Kuldseid tundeid muidugi. Ja valavad pisarate asemel teemante...

Meil kõigil on seltskond, kes saavad kokku selleks, et juua ja üksteisega libatseda ja teha nägu, et ollakse üks suur hooliv sõpruskond? Olgugi, et õhk on neil sündmustel alati suitsust sinine. Ja eesmärk vaid iseenda näitamine. Kõigele sellele vaatamata käime me ikka ja jälle neil „sõbralikel” koosviibimistel. Kui keegi suvatseks meilt küsida, miks või milleks, siis ei oskaks me sellele vastata...

Kordamine on tarkuse ema. Aga mis mõte on vestlusel, kui sa tead kõike, mida sulle öeldakse, ja tead ka seda, mida mõeldakse? Milleks kuulata, kui oled kõike juba tuhandeid kordi kuulnud? Miks keerelda ikka ja jälle samas ringis, nendesamade seelikutega? Mis sest, et seeliku värv oli iga kord erinev ja selle omaniku nägu uus. Kui sisu on üks, mis vahet on pakendil?

Patriotismi ja igavest isamaatruidust pole mõtet sellest raamatust otsida. *Ühesõnaga on nüüd vaja jälle täiega tööd käristada, et armas isamaa minu higi ja vere peal rasva läheks?* Mine sa tea, sai nüüd Eesti Vabariik sellest unustamatu vopsu, et meie järelkasv Eestit enam nii patriootlikult ei armasta? Või on see pigem positiivne reaalsusesse tagasitoomine?

Kogu seda veidi lihtsat teksti ilmestavad autori vürtsikad fantaasiad – valges kitlis sekspommist ja kuumast higisest ööst pubikoridoris. Ometi ei leia me tervest raamatust ühtegi detailset kirjeldust a-, b- või c-korvidest. Mind paneb imestama, et kas tõesti üritab kirjanik meile selgitada, et kõik mehed ei vaata vaid rindu ja et on olemas ka neid, kes näiteks suudavad ka päevi hiljem meenutada su silmade värvi. Utoopia...

Tuleb nentida, et autoril on huumorimeelt. Põgenemisstseenis kirjeldab ta pigem humoorikat jõnkat-jõnkat kõndi. Kuhu jäävad siis põgenemisstseeni hipipärlendused otsaesel? Kramplikud käed? Pilgud seljataha? Küllap on siinkohal selgituseks vähene huvi *action*-filmide vastu.

Terve teos on justkui intervjuu, küsimustik meie ja raamatu vahel. Nii palju küsimusi, aga kus on ometi vastustelahtrid? Pean ma hakkama pidama kahekõnet raamatuga? Saad sa ikka aru, et raamat ei kõnele? Vastused, vastused minust enesest... Oh, aga mida tuleb siis teha, kui elu tundub lihtsalt kui õhust ehitatud kaardimajake, mille jaoks pole kaarte jätkunud? Kas sa tead? Kui tead, kirjuta siis mulle ka!

Teose lõpuks peame me endilt küsima: kas me siis tapaksime endid, kui teaksime, et saame hea

töökoha, abiellume, saame kolm last, kasvatame nad suureks ja elame viiskümmend aastat õnnes ja harmoonias, kuni vanadussurm meid unepealt viib? Õigupoolest on asi prioriteetides. Meist keegi pole Phil (kes tapab end kohe raamatu alguses), ei saa selleks ka vist kujutlustes. Me oleme mängunupud. Maskid. Inimese haledad varjud. Libasurnud! Kontseptsioonid, mis pole kunagi reaalsuseks saanud.

Ning lõpuks ei tea me enam isegi, kes me oleme, kus me oleme ja milleks me oleme. Teie teate? Võib-olla oleme valesti elanud. Ja peame nüüd hakkama armastust ära teenima. Kuid on ju kirk. See on lõputu võitlus olemasolu nimel. Elu on see, kui sa tunnetad iga oma hingetõmmet ja tahad alati ühe korra hingata. Elu on see, mida sa tunnend, kui päike tõuseb. Elu on vapustav, orgastiline miski, mis kulmineerub pidevalt iseendas ja leiab ometi taas võimaluse uueks kulminatsiooniks. Nii peaksime kõik julgema olla inimesed. Julgema olla need, kes me oleme. Meist keegi pole kõiketeadja. Ometi võiks ju? Nii tuleb meil süüvida asjade sisemusse, sügavusse, et näha, mis tegelikult asjades peidus on. Lihtsates sõnades võib peituda võlu. Ja sõna ei olegi enam toores...

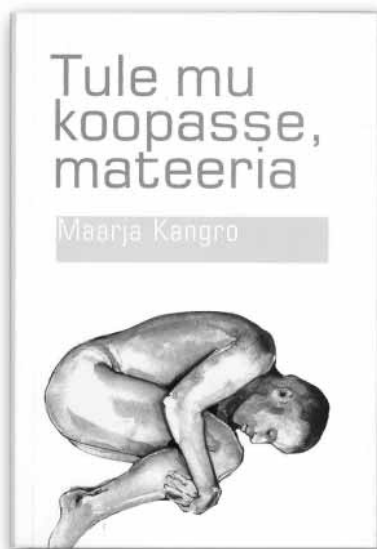
Kaitsekilbiks iroonia

/ Greta Tamošiunaite

Maarja Kangro

"Tule mu koopasse, mateeria"

Eesti Keele Sihtasutus, 2007

Maarja Kangro luulekogu „Tule mu koopasse, mateeria” lugemine ei ole lõõgastav ajaviide. Kogusse koondatud tekstid on hüplikud ja mõttetihedad ning lõpuni lahtimõtestamatud. Mõni luuletus võib oma jõulise tooni ja häguse sõnumiga lugeja segadusse, isegi närvi ajada. Samas luulekogu lihtsalt nurka visata ka ei saa, sest Maarja Kangro luule tekitab lugemishuvi tekstides sisalduva värske ekspressiivsuse ja suure annuse musta huumori tõttu. Lisaks sellele on „Tule mu koopasse, mateeria” tekstide silmatorkavateks elementideks tabavalt iroonilised fraasid ning kohati lausa õõvastavatena mõjuvad kirjeldused.

Kohati tundub, et Maarja Kangro on võtnud eesmärgiks valmistada lugejale võimalikult palju ebamugavust. Paljud luuletused mõjuvad naturalistlikult. Nii mõneltki leheküljelt hakkavad silma sõnad „surm” ja „veri”. Vähemalt korra on mainitud soolikaid, liha, lämbumist, ribadeks rebimist jms. Näiteks: *Noor koer lööb*

hambad / rõõmuga kehadesse, ergas ühendus kisub elavaist vere välja (lk 68) või *lõpuks te plahvatate / ja lendate räbalatena laiali* (lk 65). Võigaste kujutluspiltide loomine pole siiski eesmärk omaette. Pigem võimendavad need irooniat (*Maa teeb kosmosele / verega värvimuusikat: tantsige!* (lk 15)), ühiskonnakriitikat (*Kuulen kõrvallauas noori kunstnikke, / nad mõtlevad, mida teha / oma rõõsa lihaga: / ...! Lähem ja küsin kohvikukokalt noa: / tahan teid ise, enne kui jõuate / rikkuda oma head ihu / ...! Puistan soolatud talleliha palakestena Afganistani ja Aafrika Sarvele... (lk 90)) ja isiklikke tundeid (*Jään alati sinu poolele, / ilus jõhker lõök, / kompliment.* (lk 68)).*

Ilmselt pikaajalisest luuletõlkimiskogemusest mõjustatuna on Maarja Kangro tekstides pööratud palju tähelepanu ka keelele, mis autori jaoks on kõikvõimas relv ja samas peamine vahend, kuidas maailma kirjeldada. Olles aga teadlik sellest, mis keel on, võib sellega mängida. Näiteks on luuletaja võimuses luua grammatiliselt igati korrektseid lauseid, mida tavaloomika aga ei aktsepteeri: *Keelt kasutades võib ju kasvõi tekstike aknale koputada* (lk 23).

Üks omadus, mis luulet argikeelest eristab, ongi mäng keelega. Maarja Kangro eripära seisneb aga siinkohal selles, et tema mängib muuhulgas ka spetsiifiliste keeleteaduse mõistetega. Näidetena võib välja tuua isikustatud deminutiivi (*Mina tulen alati hiljem, ütles deminutiiv / tõusen armsa ja rõvedana / alati kõrgemale: iga asi / tipneb minukesega* (lk 51)) või puu, mis sarnaneb metafoorile (*puu otsast paistab / teine puu / nagu metafoor* (lk 32)). Samal ajal võib leida luuletustest palju viiteid kuulsatele kirjanduskangelastele, kellele on antud

ootuspärasest erinev tähendus. Paneb muigama, kuidas näiteks emahüüanist saab Carmen (lk 41) ja õunaussist Joonas (lk 42).

Vaimukustele vaatamata on Maarja Kangro usumatult tundlik luuletaja, mis väljendub muuhulgas ta kaasaelamises lindude, putukate ja väikeste loomade tegemistele. Maarja Kangro märkab situatsioone, mis on nii argised, et enamik inimesi neid tähelegi ei pane. Andes putukatele tuntud kirjandustegelaste nimed, muutub toimuv huvitavaks ja võib-olla isegi veidi ülevaks (hobusaäsed nimedega Achilleus ja Hektor äratavad rohkem tähelepanu kui nende anonüümsed liigikaaslased). Kauni ja meeldiva asemel on aga needki stseenid seotud surmaga. Luuletaja võtab neid surmasid üksjagu tõsiselt, sidudes selle iseenda surelikkusega:

Herilane, armas portree, viskan su / enne muud ära, kaminatuhaga / prügikasti. Su õed-vennad / tulevad jälle, ja kes teab, / mis minust kord saab. (lk 61). Ka neis luuletustes on tunda irooniat, kuid siin on see kriitilise tooni võimendamise asemel justkui abivahendiks leevendamaks surma rõhuvat paratamatust. Lisaks elusolendite saatusel tunneb luuletaja muret ka keskkonna pärast. Nende tekstide toon varieerub teravmeelse säilitusaineid täis hiina kapsa monoloogist (*Mina olen hiina kapsas / helerohelises kleidis / igivärske zombi* (lk 20)) resigneerunud kirjelduseni sulavast Šveitsi liustikust (*See liustik Šveitsi piiri ääres / sulas kümne aastaga paar-kolmkümmend meetrit; / vesi tuli algul lalisedes ja siis jaurates alla /.../ Vana vesi teeb lihtsalt, mis suudab, nagu alati.* (lk 10)). Taustamuusikana mängib ühiskonnakriitika, mis mõnes tekstis muutub lausa absurdiks: *hakkan ise käima majast majja, / elektri asemel!* (lk 72).

Luuletajal on mure maailma pärast, kuid tegelikult pole tähtis niivõrd keskkond iseenesest kui luuletaja suhe ümbritsevaga. Seda suhet väljendab hästi Mathura 3. augusti Sirbis: "Kangro on üks kummaline olend, kelles maailm tekitab ühtpidi tülpi must, ent kellele see samas ka meeldib." On tõepoolest tunda mingit kahevahel olekut. Maailm on ohtlik ja vägivaldne, kuid äärmiselt põnev. On selge, et luuletaja ei taha maailmast lahkuda, ükskõik milline see siis

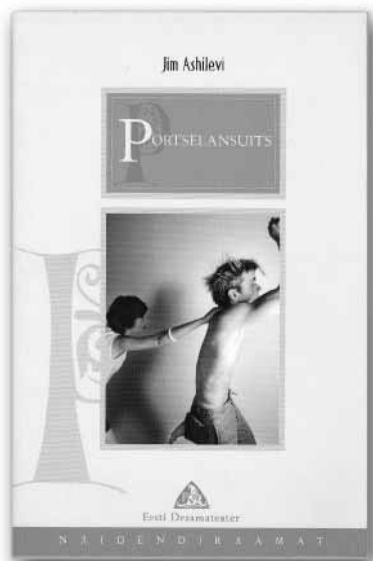
ka poleks. Aga selleks, et maailmas toime tulla (eriti luuletajatele omase emotsionaalsusega), tuleb leida viis, kuidas end kaitsta. Parim kaitse on rünnak, ütleb rahvatarclus. Ehk võib „Mateeria..." agressiivse luule üheks põhjuseks pidada mingisugust kaitseretseksi? Selline mõte tekib siis, kui vaadata luulekogu illustratsioone. Pildid kujutavad looteasendisse tõmbunud meest erinevate nurkade alt. See loob allusiooni luuletusega, kus rängalt viga saanud siil tõmbub kerra, ent hammustab: *vaene väike siil tõmbus kerra / ja teeskles, et on juba surnud. / Aeg-ajalt lõi mulle siiski hambad kätte* (lk 38).

Kui kogule midagi üldse ette heita saab, siis seda, et alguses põnevana tunduv, vaba teadvusevoolu meenutav kirjutamisstiil muutub vahetevahel liialt paljusõnaliseks ja hüplikuks. Kui ühes tekstis toimib nn „teisest ooperist" mõttekäik huvitava ja vaimuka lahendusena (*nii lihtne oli reisida. / „Oleme seda nüüd ise ka näinud!" Ka! Ka! / Iseenda tegudest jahmunult vahib loom teki all. / Ta silmad on ümmargused / ja enam ta välja ei tule.* (lk 6)), siis teises tekstis vaheldub mõte nii kiiresti, et on raske mõista, mida siis tegelikult öelda on tahetud: *nii tundlik, et aina tapaks. / Ikkagi põnev. Värske leht tuli, / vaadake. Oh jaa, ma küsin. / Mida teha?* (lk 88). Luuletaja tahab rääkida, aga kõik, mis üles kirjutatud, ei ole paraku ühtemoodi väärtuslik. Mõni luuletus jääbki lõpuni segaseks. Kui aga nautida niisuguseid luuletusi lihtsalt baroksete, leidlike keelemängudena, siis leiab väärtust neiski tekstides.

„Tule mu koopasse, mateeria" on põnev luulekogu. Võib-olla esialgu oma ülbe tooni tõttu veidi hirmutav, kus aeg-ajalt võib mõni luuletus tunduda pelgalt sõnajadana, kuid pärast mõningast lugemist harjub sellega siiski ära ning tekib ootus, millise sünge naljaga Maarja Kangro järgmiseks üllatab. Luuletaja maailmanägemus on kaugel ülevoolavast eufooriast, kuid maailma probleemide pihta sihitud must huumor aitab kasvõi veidikeseks eluga leppida. Ükskõik kui ebatäiuslik see siis ka poleks.

Suitsupaus

/ Kaarel B. Väljamäe

Jim Ashilevi, "Portselansuits". Lavastaja Lauri Lagle, esietendus 1.augustil 2007 Eesti Teatriliidus.

Jim Ashilevi, "Portselansuits". Eesti Draamateater, 2007.

Donnie: I made a new friend today.

Dr. Thurman: Real or imaginary?

Donnie: Imaginary.
(filmist "Donnie Darko")

"Portselansuits" on lugu poisist, tüdrukust ja poisi koletisest, mis kujutab tema minevikku ja oleviku meeleheidet. Koletis paneb poissi tegutsema, elusid lõpetama. Elusolendeid on näidendis pigem kaks kui kolm. Näitlejaid oli laval igal juhul kolm, see on selge.

Kõige parem märksõna lavastuse kirjeldamiseks on energia. See levis saalis, see otsustas asja. Õnnestumise. Entusiasm veenis nii vaatajaid kui vaatajaid/kriitikuid. Selliselt

laetud (kohal)olemist ei saa teeselda, see pole sugugi õnneasi ning pärast mõningast kõhklust võideti just selle kaudu publiku poolehoid. Esialgse kõhkluse aga tekitas ilmselt erakordne kehalisus. Mäng füüsisega on asi, mis senistes arvustustes üllatusega vastu võeti. Kristo Viidingu "hingamisharjutused" ning kogu taju koondamine seljalihastesse on etüüdid, mis juhatavad sisse ülejäänud. "Portselansuitsu" kohta on öeldud, et tegu on remargi- ning tegevusvaese näidendiga. Ma ütleks, et less

is more. Ajast ja sõnavarast väljakukkunud (lk 10) ja *Ike on Kioko kõrvale graviteerunud* (lk 26) on head näited autori stiilist lavastaja taju mõjutada. Peale selle on Ashilevi laused kujutlust liigutavad, tal on väga koreograafilised mõtted. Ma ei tea, kas selline termin on olemas. Võiks olla. Igatahes kui peaksin oletama, mis lavastaja just sellise kehalis-leidliku lahenduseni viis, pakuksin Ashilevi võluvast lauset. Mitte üht lauset, vaid lauset kui sellist. Senine retseptsioon on teinud rohkem pai lavastajale ja mina olen kiitusega absoluutselt päri. Samas öelda, et visuaalne pool keelest üle oli, näib mulle liialdusena, kuna too võlgneb tänu just keelele. Autori keel on iseäranis visuaalne. Arvustustest võib jääda mulje, justkui lavastaja oleks pidanud midagi päästma. See ei ole tõsi. Pigem tundub, et Ashilevi tekstiga on lugu segasem kui lavastaja tööga. See, mis mõnele tundub toimetamist vajavana, näib teisele stiilivõttena. Ashilevi lause *mida see koletis teeb, on see, et ta hävitab kõik, keda ma armastan* ("Portselansuits", lk 29) kõlab konstruktiooni mõttes arusaadavamalt järgmiste näidete kontekstis: *What people forget is a journey to nowhere starts with a single step, too* (Chuck Palahniuk, "Survivor"); *What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff* (J.D. Salinger, "Kuristik rukkis", Valda Raua 1973. aasta tõlkes: *ja minu ülesandeks on püüda lapsi, et nad ei kukuks üle kaljuserva*, lk 149). Selline lause võiks häirida, kui Ashilevi lihtsalt "Ameerikat lahmiks", aga ta ei tee seda. Enamasti moodustab ta lauseid oivalises eesti

keeles. Eia Uus on kusagil maininud, et kui Jimi juttu sõna-sõnalt salvestada, oleks seda stilistiliselt huvitav lugeda. Nõus.

Ashilevi kaht näidendit võrreldes tundub, et "Portselansuits" on inimkõnele lähemale saanud. Debüüt oli õpipoisilikum töö, esines kirjutamist nii nagu peaks kirjutama, et õige näidendi moodi saaks. "Portselansuitsust" aimub tärkavat meistikätt, kohatine kaugenemine "loomulikust kõnest" on märk enesekindlusest. Selline taotlus on ühele vastukarva ning teise arvates imetlust väärt. Ehk juhtus tõesti, et autor ei raatsinud armsatest lausetest loobuda, ehk kompab ta vaataja vastuvõtuvõimet, ei tea. Paigutine ülefilosoferitus ja täpsed, poeetilised tajukirjeldused näitavad Ashilevit kui potentsiaalset esseisti ja luuletajat. Kogu

võimetarsenali kasutamiseks sobiks ilmselt romaanivorm kõige paremini.

Veider-kahtlane on Ashilevi viis oma tegelasi ristida: Ike (Kristo Viiding), Kioko (Maarja Mitt), Kassini (Sten Karpov). Kioko on jaapanipärase kõlaga nimi (mine tea, ehk valis autor nimes näitlejate järgi, sest Maarja Mitis on õhulist geišat küll). Ikest ma saan aru. Tema võimalike minevike taak ja needus on nimes täitsa olemas.

Nimedest olenemata on noored näitlejad tõeliselt heas vormis. Veel on nad liigest tööst ja tuntusest rikkumata. Ilmselt andis just see tükile hea värske tunde. Ja ruum (pisike teatriliidu saal) hingas tegijatega ühes rütmis. Suurte ekraanide ajastul peaski teater kolima väikesesse ruumi. Ma ei usu teatrit, kus vaataja jääb näitleja intiimtsoonist liiga kaugele, mis sunnib lavale peale äraseatud häälega ületehniseeritud jama. Holden Caulfield ütles, et *mind loksutab raamatu juures kõige enam see, kui oled ta läbi lugenud ja siis soovid, et autor oleks su kõige lähem sõber ja sa võiksid talle helistada, kui sul selleks aga tuju tuleb* ("Kuristik rukkis", lk 22). Heas teatris võiks näitleja olla keegi, kes istub mu elutoas ja räägib oma lugu. Ausalt. Sellisele tundele sai trupp päris lähedale. Poisid lustisid mõnuga (tõi meelde Linnateatri Birdy-paari – Indrek Ojari, Bert Raudsep). Miti mängus oli rohkem korralikult tehtud koolitüki hõngu. Lauri Lagle lavastajageeniuse lõhangud lahutasid meelt, märksõnadeks popcorni ja bensiini lõhn,

vihm ja rohke toss ning tüdruk, kes mahutatakse ära väikesesse külmkappi. Kui Karpov sae ja puuhaluga lumesadu tegi, oli selles ehedat jõulutunnet, lapselikku ja siirast, kuigi stseen sellist idüllil pilas.

Minu jutt on nimme überpositiivne. Ma nimelt usun, et võimalikest apsudest on (asja)tundlikud autorid juba ise aimu saanud ning läbi seedinud. Pealegi on "Portselansuits" oma esimese lavaelu juba läbi elanud ning siin tegu hoopis omamoodi rõõmsa peielooga.

Näidend liikus minu jaoks pärast lavalt nägemist teistesse tekstidesse edasi. Oma esimeses näidendis "Nagu poisid vihma käes" teeb Ashilevi ühe Palahniuki lause "enda omaks". See kõlab nii: *Ma tõesti usun, et momentidest, millest me rääkida ei suuda, saavadki meie ülejäänud elud. Momendid, mida me lugu rääkides läbi ei suuda töötada, hävitavadki meid lõpuks* ("Nagu poisid...", lk 79). Leidsin sarnase mõtte palju lähemalt, Ene Mihkelsoni romaanist "Ahasveeruse uni": *Kui palju on Eestimaal neid omaette rääkivaid mehi ja naisi, küsis ta minult. Neid, kes on segased, neid, kelle piinade taustu ei olegi enam olemas. Keegi ei tea, ja kui neidki enam ei ole, on mäletada juba võimatu* (lk 230). Ometi on mäletamine vajalik, ja ümberjutustamine samuti. *Mis juhtub siidiussiga kui ta kogu oma siidi ühel hetkel enda sisse jätab? Temaga juhtub nii, et ta pole ei uss ega siid, vaid suitsiid* ("Nagu poisid..." lk 7).

Mingi ühisosa on Mikhelsonil ja Ashilevil tõepoolest. Ilmselt just võluvas lausetegemises. *Halvimail hetkil on meie vahel pöördvõrdeline tundesõltuvus*, kirjutab Mikhelson ("Ahasveeruse uni", lk 462). *Mul läks süda pahaks, sest ma mõistsin, kui õudne see on, et sa oled mu käte sees... Ma võiksin kottpimedas toas su näo valmis joonistada. Sa oled lihtsalt osa minu toimetehhanismist* ("Portselansuits", lk 26). Ehk on asi selles, et sattusin neid kaht üsna paralleelselt kogema. Aga äkki ei ole...

Ashilevi tegeleb mälu ning hälvetega. Selles ei ole midagi enneolematut, aga ta teeb seda siiralt ja arusaadavalt, 1980ndatel sündinud neurootikute jaoks kindlasti. Flirt vaimsete hälvetega on ju selle põlvkonna argipäev. See on muidugi liialdus. Liialdamine on selle põlvkonna argipäev. Hihii. Mulle hirmsasti meeldib üks Ike ütlemine tüki lõpus: *Mu hullusärk on täna pesus* (Portselansuits, lk 54). Hullusärk kui meie aja miniseelik. Moeasi. Tegelikult on meiega kõik korras. Ja see toob meid alguse juurde tagasi.

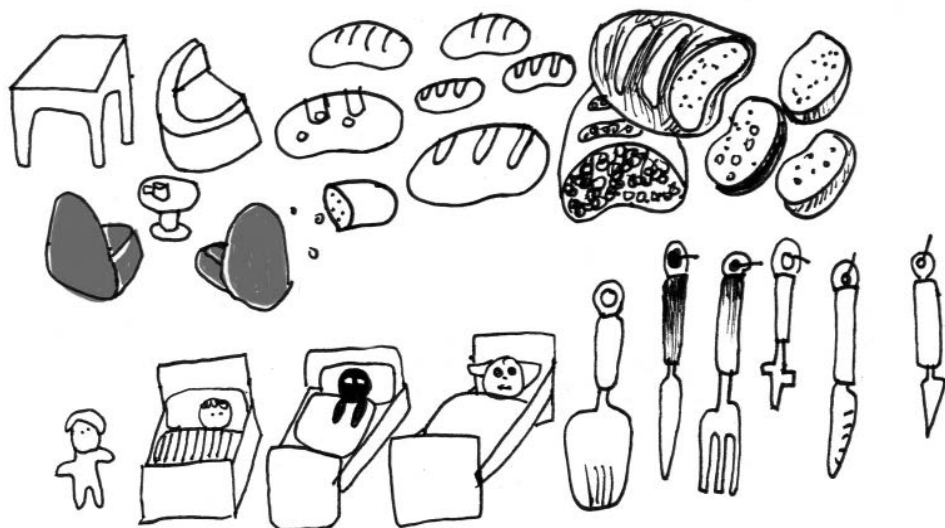
Tsitaat kultusfilmist sobib juhtmõtteks mitmes mõttes, olles samas üsna juhuslik, sest sarnaseid

kilde leiaks teisigi. "Portselansuits" väljendab oma aja painet, milles päris-olemine tundub kuidagi habras. Ma ei tea, on see mingi valdavalt õhus hõljuv, möödapääsmatu põlvkondlik ühisnimetaja, millest peab rääkima, või on sellest hämarusest saanud harjumuspära, 21. sajandi kaanon – *story* peab olema *twisted*, võimalus kõiges pidevalt kahelda ("olla või mitte olla?" asemel "mis üldse on päriselt tervemõistluslik?") asemel "mis üldse on päriselt tervemõistluslik?" asemel "mis üldse on päriselt tervemõistluslik?" asemel "mis üldse on päriselt tervemõistluslik?" asemel "mis üldse on päriselt tervemõistluslik?" Peaasi, et hästi välja tuleb.

Ashilevil tuleb küll. Kahes esimeses näidendis (eriti teises) liigub Ashilevi turvaliselt hämaral alal. Samas otsib ta mingit tõsikindlust, kuigi kardab seda nagu tuld (kes ei kardaks?). *Sündmuse võid keerata pahempidi, võid vaadata ennast mitmekordselt peegeldatuna, nii et välimuse taju kaob täiesti, kuid teatud annus tõele viitavat hõllandust säilib ikkagi* ("Ahasveeruse uni", lk 294). Ma loodan, et Jim jõuab läbi vihma ja suitsu lõpuks ka tuleni. Kui tal on aega jälle kirjutada. Jim läks ju jälle kooli. Seepärast minu lool selline peakiri ka. Ma loodan, et paus kannab.

m^x ma tulen Siia tagasi?

pärast unustamatut trippi lihavõttesaarele, sest ma lükkas seal pikali kõik kivist taadid, ja hullu möllu jamaikal – sest, ohh, see on saar! – ja põidlaküüti üheksasaja auto ja eesliikarikuga tulemaalt viuhh! alaskani, ja pärast seitset-seitset-seitset sipelgarada tulen ma Eestisse tagasi. ja teadmisega, et mujal on ikka parem, aga ma tulen tagasi. praegu tean. kell on 22.16 ja on 16. aprill ja 2007. aasta. ma ei tea veel põhjust.

ma tean, et ma tulen tagasi, aga mulle tõepoolest näib, et mitte kodumaa-armastuse tõttu. see võiks ju olla hüva Eesti noormehe suurim põhjus naasmiseks, a siin peas mitte. paar-3 aastat tagasi oli sinimustvalge mu sees tugev, laulis Eesti hümnini mitte ainult peast, vaid ka südamest ja käskis punameelsetel vanematel osta riigilipu ning läks tülli, kui sellest keelduti.

kuus kuud tagasi aga astusin kaitsevække pelgalt selleks, et kohustustest isamaa ees lahti saada. mulle ei meeldi juba ammu halbadest asjadest rääkida, sestap kui alustaksin esseed "kuidas teeksin Eesti paremaks", lõpetaksin pärast ööpäeva romaaniga "uue riigi tegemine". saaks heast rääkida. ehk taipate, patrioot minu sees on surnud. see pole aga teema.

(rühmaülem seisatab mu kõrval ja küsib, mis kirjutad, reamees parve. vastuseks härra veeblile loen eelmise lõigu ja ta küsib, kas sõja tulles põgenen rootsi ja ma ütlen, et ei. ja mõtlen natuke. ja ütlen, et sõja tulles istun relvaga koduukse ette maha.)

ma tean, et ma tulen tagasi. ma tahan veel isaga saunas vihelda ja emaga mõttetutelt teemadel vaielda. tahan näha perekonda ja koputamata astuda sisse uksest, mille võti mu taskupõhja pesa teind. aga ma tean, et kui need mulle väga tähtsad elemendid kolivad araali luidete vahele, kolin sinna ka mina, kui nad asuvad nimetu maa prügimäele, tuhnin ma oma igapäevast leiba nimetu maa prügimäelt. ehk kodu on puutumatu ja elab perekonna hinges oma elu ehk ma ei näe mingit seost Eesti ja kodu vahel ehk Eesti on vaid paberites ja postiaadressil. Eesti pole tähtis. SIIN pole Eesti tähtis. kus ta siis on? hakkab juba lootust kaotama, ent aian oimusagaras minisähvatusi: jaajaa! miks ma üldse alustasin otsimist mujalt kui kõige olulisemast.

ma tean, mis on kõige tähtsam. praegu ma tean, mis on kõige tähtsam. 11.29, 17.04.07.

ma olen kosmopoliit. ma oskan sadat keelt ja igas maailma sadamas, välja arvatud need väiksemad, ootab mind kaks sõpra ja ilus tüdruk, võib-olla lapsed ka. põhimõtteliselt on ükskõik, mis riigi sünnijärgne kodanik ma olen. ma olen kosmopoliit ja iga sadam ja motelliuberik on mu kodu. mulle ei meeldi end piiridesse suruda, identiteeti 19-aastaselt kuklale tätoveerida. seega tundub lausa ülekohtune fakt, et ilma minu loata on keegi mu passi kirjutanud "eestlane". aga ma ei tahtnud mitte halvast rääkida.

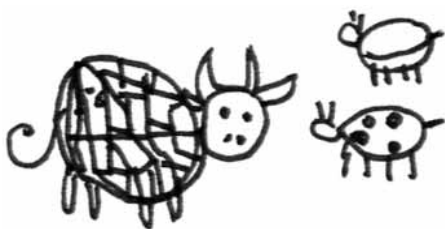
teate,

ainus inimene maailmas, keda ma armastada saan, on eestlane. ma ei tea veel, kes ta on, aga üks tingimus, mille ta enne nime ütlemist täitma peab, on just see. ta peab olema Eestis üles kasvanud. näinud minuga estonia huku pisaraid ja härra noole kanda seespool heiteplatsi äärt; vähemalt viis korda "kevadet", ja kui hästi läheb, isegi vennaskonna viimast kontserti. sellest kõigest ei pea rääkima ja kirjutama esseedid, aga jumalasta hää on laisal pühapäevahommikul teada, et kunagi on kõrvalärkav tundnud kehas samu värinaid, mis mina. jumalasta hää vaiki olla! mulle on see tähtis.

kokkuvõtet pole

vaja

23.44, 22.07.07

[NB]

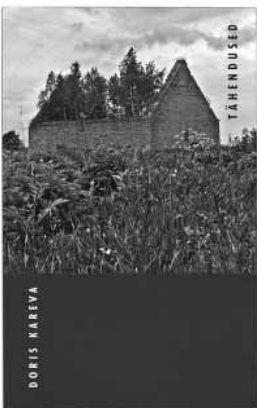

„Seesama jõgi“ Jaan Kaplinski

Helgemaid proosaelamusi pakuvad praeguses eesti kirjanduses verinoorte autorite kõrval need, kes jõudnud juba mõnusesse pensionikka. Sealt tulevad tänased romaani-raskekaallased, kelle sõnaseadmine on sügav, ja kelle teosed pakuvad meelelahutuskirjandusega kõrvutades rikastavat elamust. Nii ka seekord. Jaan Kaplinski – autor, kes proosakirjanikuna tegi oma seni tugevaima sammu mõned aastad tagasi autobiograafilise teosega „Isale“. Nüüdki leiame eest isiklikust elust tõukuva loo. 1960. aastate Tartu. Tudengite elu. Uku Masingut meenutav Õpetaja. Raamatud, luule. Noore mehe eneseotsingud, mida võiks nimetada... metafüüsiliseks romantikaks? Tung tahta, tung tunda. Tung elada. Kõik on tuttav, ometi müstiline. „Seesama jõgi“.

„Tähendused. Kirjutisi aastast 1988–2007“ Doris Kareva

Doris Kareva – seekord teistmoodi. Me ei kohta siin kaante vahel poetessi meile tuntud rollis. Rollis, mille ta seni on võtnud kaante vahelt meie teadvusse tungides. Intiimsena, vahetuna, meile tuttava sisendusliku häälena. Artiklitekogus „Tähendused“ tuleb Doris Kareva publitsistina. Teistes formaatides mõtleja ning arvajana, milleks õigupoolest on talle piisavalt võimalusi pakkunud näiteks tegutsemine kultuurilehe Sirp kirjandustoimetajana või töö UNESCO Eesti komisjonis. Ja mis on tulemus? Daamid ja härrad, paljugi jääb samaks. Doris Kareva esseisti või arvustajana jääb luuletajaga võrreldes niisama heaks. Näiteks tema kirjutatud arvustus on tundeline, sügavuti loominguline. Tema esseed liikleavad samades sfäärides, mis tema luulegi. Õigupoolest... kui nüüd mõtlema hakata, siis miks ei peakski see nii olema? Aga igatahes hea, et on!

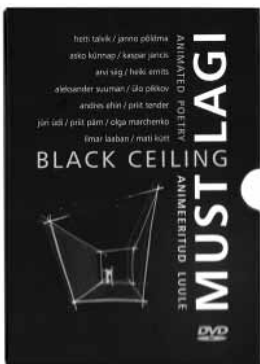
„Tähe tänav“ Tui Hirv

Kui Kaplinski romaan „Seesama jõgi“ näitab tudengipealinna vaimsesse kõrgusse kulgemist, siis Tui Hirve „Tähe tänav“ toob kaasa rohkem tundlemist. Siingi toimub tegevus Tartus, kuid Emajõgi ei vooga, vaid kastab meid aeg-ajalt fontäänina. Peategelase, noore lauljanna elus juhtub palju. Ta pürgib tähtede poole (*per musica ad astra*) ja proovib seejuures ka teravmeelselt targutada. Seda edasi andes on Tui kirjutamistehnika üsna kindel. On dialooge, olustikukirjeldusi, mina-vormis siseilma. Kokku tuleb hea romaan lootustandvalt autorilt, kelle kuvand on tugev. Ilma meesteajakirja esikaanefototagi.

„Must lagi. Black Ceiling + DVD“

Kirjandus võib ilmuda paljudes erinevates meediumites. Kirjanduseks saab õigupoolest nimetada peaaegu mida tahes. Aga kui palju on neid, kes oskavad kirjandust tõlkida millekski hoopis muuks? Siin tuleb mõjukas kogupauk neilt, kes suudavad seda nauditavalt hästi. Priit Pärn, Janno Põldma, Heiki Ernits jpt animare issöörid näitavad meile luuledinosauruste (nt Arvi Siig, Heiti Talvik, Jüri Üdi) tekste joonisfilmidena. Luulefilmide kogumik „Must lagi“ tõlgib seitse luuletust animafilmekeelde, millel on seitse erinevat aktsenti – iga re issöör näitab oma poeesiaelamust isiklikus võtmes ja värvingus. Vägev.

Rubriiki toetab:

SISUKORD

LUULE

ANDRA TEEDE: 6

RASMUS MILLER: 18

KADI PÕDERSALU: 22

TRIIN RAHNU: 30

Proosa

Katrina Helstein: **34**

Kristiina Remmel: **40**

Tuuli Taul: **46**

Barthol lo Meior: **50**

Mari Tammar: **52**

Kairi Kruus intervjuuerib Urmas Nimetut: **56**

Arvustused

Nele Salveste Külmkingad ja küborgid: 64

Brita Melts Luule kui näitlik kontsert: 67

Kadi Soop MK3 – elu väljaspool kera: 70

Greta Tamošiunaite Kaitsekilbiks iroonia: 74

Kaarel B. Väljamäe Suitsupaus: 76

Ats Parve mx ma tulen Siia tagasi?: 82

Järgmises numbris:

Martin Uudevald

Tagarida

Eia Uus

Maarja Paesalu

Helen Kirsipuu

Värske Rõhk on
noorkirjanduse peatee.
Lase tal siis Su postkasti suu
- aastatellimus 140.-, www.va.ee

Värske Rõhk on
noorkirjanduse peatee.
Lase tal siis Su postkasti suu
aastatellimus 140.-, www.va.ee

Esikaane pilt: José Antonio Gómez-Caraballo Gómez-del Moral

Värske Rõhu kaaned on trükitud FSC-sertifitseeritud paberile RePrint ja sisu 100% ümbertöödeldud paberile Cyclus Offset looduslike õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega © Triip.

www.va.ee

9 771736 295121